Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

RESOLUCIÓ de 21 de setembre de 2021, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, per la qual s'incoa expedient per a declarar bé d'interés cultural immaterial la Cordà de Paterna. [2021/9736]

L'article 12 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana assenyala que correspon a la Generalitat vetlar per la protecció i defensa de la identitat i dels valors i interessos del poble valencià, així com el respecte a la diversitat cultural i el patrimoni històric de la Comunitat Valenciana.

D'altra banda, la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix, en l'article 45, que seran declarats béns immaterials d'interés cultural les activitats, les creacions, els coneixements, les pràctiques, els usos i les tècniques que constitueixen les manifestacions més representatives i valuoses de la cultura i de les formes de vida tradicionals dels valencians, així com les tradicions en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i, especialment, les que han sigut objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

Vistos els informes tècnics favorables a la incoació de l'expedient de declaració de bé d'interés cultural immaterial emesos pel Servei de Patrimoni Cultural i per la Comissió Tècnica per a l'Estudi i Inventari del Patrimoni Immaterial.

Considerant el que disposa l'article 27 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, resolc:

Primer

Incoar expedient per a declarar bé d'interés cultural immaterial la Cordà de Paterna.

Segon. Descripció del bé i valors

D'acord amb els articles 28 i 45 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, es fa constar, en l'annex d'aquesta resolució, la descripció i els valors del bé.

Tercer. Mesures de protecció i salvaguarda

La protecció de la Cordà de Paterna com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següents:

a) Realitzar tasques d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.

b) Incorporar els testimoniatges disponibles a suports materials que en garantisquen la protecció i preservació.

c) Vetlar pel desenvolupament normal i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels valors tradicionals d'aquesta i la transmissió a les generacions futures.

Qualsevol canvi que excedisca el desenvolupament normal dels elements que formen aquesta manifestació cultural s'haurà de comunicar a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural perquè, si és el cas, reba l'autorització administrativa i es modifique aquesta declaració.

La gestió del bé la tindrà l'Ajuntament de Paterna, el Consell Sectorial de la Cordà i la Comissió Tècnica del Foc, que seran els que decidiran sobre aspectes materials i immaterials, així com sobre el desenvolupament de l'esmentada manifestació cultural.

Quart

En compliment del que estableix l'article 27.3 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, es notifica aquesta resolució als interessats, i es comunica al Registre General de Béns d'Interés Cultural perquè s'anote de manera preventiva.

Cinqué

Publicar aquesta resolució, amb el seu annex, en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* i en el *Boletín Oficial del Estado*.

València, 21 de setembre de 2021.– El conseller d'Educació, Cultura i Esport: Vicent Marzà i Ibáñez.

Conselleria de Educación, Cultura y Deporte

RESOLUCIÓN de 21 de septiembre de 2021, de la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte, por la cual se incoa expediente para declarar bien de interés cultural inmaterial la Cordà de Paterna. [2021/9736]

El artículo 12 del Estatuto de Autonomía de la Comunitat Valenciana señala que corresponde a la Generalitat velar por la protección y defensa de la identidad y los valores e intereses del pueblo valenciano y el respeto a la diversidad cultural de la Comunitat Valenciana y su patrimonio histórico.

Por otro lado, la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece en el artículo 45 que serán declarados bienes inmateriales de interés cultural las actividades, creaciones, conocimientos, prácticas, usos y técnicas que constituyen las manifestaciones más representativas y valiosas de la cultura y de las formas de vida tradicionales de los valencianos, así como las tradiciones en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y especialmente las que han sido objeto de transmisión oral, y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

Vistos los informes técnicos favorables a la incoación del expediente de declaración de bien de interés cultural inmaterial emitidos por el Servicio de Patrimonio Cultural y por la Comisión Técnica para el Estudio e Inventario del Patrimonio Inmaterial.

Considerando lo que dispone el artículo 27 de la Ley de la Generalitat Valenciana 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, resuelvo:

Primero

Incoar expediente para declarar bien de interés cultural inmaterial la Cordà de Paterna

Segundo. Descripción del bien y valores

De acuerdo con los artículos 28 y 45 de la Ley de la Generalitat Valenciana 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, se hacen constar en el anexo de esta resolución la descripción del bien y sus valores.

Tercero. Medidas de protección y salvaguardia

La protección de la Cordà de Paterna, como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las medidas siguientes:

a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.

b) Incorporar los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su protección y preservación.

c) Velar por el desarrollo normal y la pervivencia de esta manifestación cultural, y también tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Cualquier cambio que exceda del normal desarrollo de los elementos que forman esta manifestación cultural se tendrá que comunicar a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para que, si procede, reciba la autorización administrativa y se modifique la presente declaración.

La gestión del bien la tendrá el Ayuntamiento de Paterna, el Consejo Sectorial de la Cordà y la Comisión Técnica del Fuego, que serán los que decidirán sobre aspectos materiales e inmateriales, así como sobre el desarrollo de la mencionada manifestación cultural.

Cuarto

En cumplimiento de lo establecido en el artículo 27.3 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, se notifica la presente resolución a los interesados, y se comunica al Registro General de Bienes de Interés Cultural para que se anote de manera preventiva.

Quinto

Publicar la presente resolución con su anexo en el *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana* y en el *Boletín Oficial del Estado*.

València, 21 de septiembre de 2021.– El conseller de Educación, Cultura y Deporte: Vicent Marzà i Ibáñez.

ANNEX

1. Identificació

a) Identificació geogràfica

Paterna, comarca de l'Horta, província de València.

b) Àmbit

S'ajustaria a l'àmbit inclòs en «creences, rituals festius i altres pràctiques cerimonials».

c) Tipologia

Bé d'interés cultural immaterial, secció primera.

d) Denominació principal i altres

La Cordà de Paterna.

e) Comunitats o persones relacionades amb l'element

Tal com apareix en la documentació històrica existent en l'Arxiu Municipal de Paterna, la Cordà de Paterna l'organitzaven els membres de la Confraria del Santíssim Crist de la Fe i Sant Vicent Ferrer, en el si de la qual hi havia la denominada Comissió del Foc.

Des de 2001, i després de l'extinció dels històrics clavaris, el testimoni seria recollit pel Consell Sectorial de la Cordà i la Comissió Tècnica del Foc, organismes creats sota el paraigua institucional de l'Ajuntament i sobre la base legal del Consell de Participació Ciutadana. En aquest hi ha representades totes les entitats socials i festives del municipi, les quals tenen assignades una sèrie de funcions com ara assessorar, organitzar i proposar totes aquelles iniciatives dirigides a un bon desenvolupament de la Cordà de Paterna.

L'Ajuntament de Paterna, com a representació institucional mitjançant la figura actual de la Regidoria del Foc.

Tiradors/ores que participen en la Cordà de Paterna, als quals se'ls requereix estar empadronats/ades a Paterna i ser majors d'edat. Majoritàriament estan vinculats a diferents entitats festives de la localitat com la Junta Local Fallera de Paterna, la Federació d'Intercomparses, la Federació d'Interpenyes o la Reial Confraria del Santíssim Crist de la Fe i Sant Vicent Ferrer. Al costat d'ells, hi ha un ampli col·lectiu de participants en qualitat de veïns i veïnes.

Al capdavant dels participants i com a representant de tots ells, hi ha la figura del *coeter major*, que s'encarrega de coordinar i representar, de manera simbòlica, la Cordà de Paterna. Així mateix, hi ha la figura del *coeter major emèrit*, que va estar personalitzada en Pepín Damián Polo, atesa la seua implicació i el vincle amb la cultura del foc en la nostra localitat.

Al marge de l'estructura organitzativa, la Cordà de Paterna està reforçada amb un ampli teixit social, cultural i festiu a través dels veïns i veïnes de la localitat, que participen activament en tots els actes per a un bon desenvolupament d'aquests.

Igualment, la Cordà i la cultura del foc en general estan representades en nombroses manifestacions de caràcter literari, artístic i simbòlic que donen a entendre la transcendència del ritual com a part integrant de la nostra tradició.

f) Descripció concisa

El vincle de la vila de Paterna amb la cultura del foc. Paterna posseeix uns orígens remots i la seua relació amb la pólvora es troba àmpliament arrelada, tal com apareix en nombroses referències documentals. Es té constància de l'existència d'un polvorí a Paterna almenys des del segle XVIII; de fet, la ubicació d'aquest al nostre terme municipal resultaria transcendental per a la construcció i l'establiment del campament militar que s'assenta, fins al dia de hui, a la nostra vila.

En la seua obra *Historias de la traca*, Andrés Castellano menciona la vila de Paterna i insisteix en el fet que seria una de les poblacions que, a partir del segle XVIII, contribuiria a crear i desenvolupar la pirotècnia moderna valenciana.

La documentació escrita sobre la Cordà de Paterna resulta més abundant a partir del segle XIX. I és que, al llarg d'aquesta centúria, trobem diverses ressenyes, tant en actes municipals com en la premsa de la capital, referents a les festes locals, i, dins de la programació d'aquestes festes, hi ha la celebració de *cordes* i tirada de *coets solts*.

Aquesta pràctica s'estendria en diferents municipis del nostre entorn, però, per diferents motius i circumstàncies, en algunes d'aquestes localitats, aquestes pràctiques festives s'interromprien i, fins i tot, anirien desapareixent progressivament. En altres poblacions, com és el cas de Paterna, la persistència de la tradició i l'amor per la pólvora

ANEXO

1. Identificación

a) Identificación geográfica

Paterna, comarca de l'Horta, provincia de Valencia.

b) Ámbito

Se ajustaría al ámbito incluido en «creencias, rituales festivos y otras prácticas ceremoniales».

c) Tipología

Bien de interés cultural inmaterial, sección primera.

d) Denominación principal y otras

La Cordà de Paterna.

e) Comunidades o personas relacionadas con el elemento

Tal y como aparece en la documentación histórica existente en el Archivo Municipal de Paterna, la Cordà de Paterna era organizada por los miembros de la cofradía del Stmo. Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer, existiendo en su seno la denominada Comissió del Foc.

Desde el 2001, y tras la extinción de las históricas clavarías, el testigo sería recogido por el Consejo Sectorial de la Cordà y la Comisión Técnica del Fuego, organismos creados bajo el paraguas institucional del Ayuntamiento y sobre la base legal del Consejo de Participación Ciudadana. En él se hallan representadas todas las entidades sociales y festivas del municipio y tienen asignadas una serie de funciones tales como asesorar, organizar y proponer todas aquellas iniciativas encaminadas a un buen desarrollo de la Cordà de Paterna.

El Ayuntamiento de Paterna, como representación institucional a través de la actual figura de la Regidoria del Foc.

Tiradores/as participantes en la Cordà de Paterna, a los cuales se les requiere hallarse empadronados/as en Paterna y ser mayores de edad. Mayoritariamente se hallan vinculados a diferentes entidades festivas de la localidad como Junta Local Fallera de Paterna, Federación de Intercomparsas, Federación de Interpeñas o la Real Cofradía del Santísimo Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer. Y junto a ellos, existe un amplio colectivo de participantes en calidad de vecinos/as.

Al frente de los participantes y como representante de todos ellos, existe la figura del *coeter major*, que se encarga de coordinar y representar de forma simbólica la Cordà de Paterna. Asimismo, existe la figura del *coeter major emèrit* que estuvo personalizada en Pepín Damián Polo dado su implicación y estrecho vínculo con la cultura del fuego en nuestra localidad.

Al margen de la estructura organizativa, la Cordà de Paterna se encuentra reforzada por un amplío tejido social, cultural y festivo a través de los vecinos y vecinas de la localidad que participan activamente en todos sus actos para un buen desarrollo de los mismos.

Igualmente la Cordà y la cultura del fuego en general se encuentran representadas a través de numerosas manifestaciones de carácter literario, artístico y simbólico que dan a entender la transcendencia del ritual como parte integrante de nuestra tradición.

f) Descripción escueta

El vínculo de la villa de Paterna con la cultura del fuego Paterna posee unos orígenes remotos y se halla ampliamente arraigada a través de su relación con la pólvora, tal y como aparece en numerosas referencias documentales. Se tiene constancia de la existencia de un polvorín de Paterna al menos desde el siglo XVIII y, de hecho, su ubicación en nuestro término municipal resultaría trascendental para la construcción y establecimiento del Campamento Militar que, hasta el presente, se asienta en nuestra villa.

Andrés Castellano menciona en su obra *Historias de la traca* nuestra villa de Paterna incidiendo en el hecho que sería una de las poblaciones en las que, a partir del siglo XVIII, contribuiría al desarrollo y creación de la moderna pirotecnia valenciana.

La documentación escrita sobre la Cordà de Paterna resulta más prolija a partir del siglo XIX. Y es que, a lo largo de dicha centuria, nos encontramos con diversas reseñas, tanto en actas municipales como en la prensa de la capital, que refieren las fiestas locales, y dentro de sus programaciones se encuentran la celebración de *cuerdas* y tirada de *cohetes sueltos*.

Esta práctica se extendería en diferentes municipios de nuestro entorno y, por diferentes motivos y circunstancias, en algunas de esas localidades dichas prácticas festivas se interrumpirían e, incluso, irían progresivamente desapareciendo. En otras poblaciones, como es el caso de Paterna, la persistencia de la tradición y el propio amor por la pólvo-

conduirien no només a la persistència i la salvaguarda d'aquesta pràctica sinó, a més, a intensificar-la i engrandir-la.

Al nostre municipi, les primeres informacions escrites apareixen l'1 de setembre de 1863, quan el *Diario Mercantil de Valencia* es referia a les festes de Paterna i assenyalava que s'havien cremat més de mil masclets en les seues celebracions. També en 1871 se citaria expressament la celebració de la Cordà de Paterna com a part destacada de la seua programació.

L'últim quart del segle XIX, la presència de la Cordà és ja continuada en els programes festius publicats. D'altra banda, l'Arxiu Municipal disposa ja dels primers llibres de festes durant el segle XX, amb nombroses cites i referències que anualment incloïen lloances i poesies referides a la celebració.

I és que parlar de la Cordà a Paterna ens condueix a submergir-nos en una tradició amb un notable arrelament en els més diversos àmbits de la cultura festiva. Es tracta d'un acte consolidat sobre una imponent participació de la comunitat local, des de la Comissió del Foc dels antics clavaris, fins a la present Comissió Tècnica i el Consell Sectorial de la Cordà, juntament amb una extraordinària infraestructura municipal i un gran suport institucional. Paterna té un himne de la cordà, un monument al tirador, un consell sectorial, un coeter major, una regidoria del foc específica i, així mateix, organitza nombroses activitats vinculades a la pólvora incloses en el cicle festiu anual. A això s'uneix la demanda del teixit associatiu dels tiradors i tiradores, al costat d'entitats festives.

L'amor ancestral per la Cordà i la pólvora s'evidenciaria notòriament quan Paterna es va convertir en ciutat capdavantera d'alguns reptes recents referits a la cultura del foc. Recordem la normativa autonòmica sobre la restricció en l'ús de coets solts en la via pública i que va desembocar, en 2001, en la creació en la nostra vila de l'innovador coetòdrom i el començament de la celebració de la Recordà al Parc Central.

També resulta especialment meritòria la presència paternera a Brussel·les l'any 2009 enarborant la defensa de les tradicions, davant de la normativa de control dels artificis pirotècnics aprovada per les institucions europees. Això desembocaria, així mateix, en l'extraordinària activitat desplegada des d'aleshores per a l'organització de cursos RGCRE i CRE, que habiliten els tiradors i les tiradores a participar activament en els actes de foc que s'organitzen al llarg del cicle festiu al nostre municipi.

A això se suma un profund pla de seguretat que implica un bon nombre de cossos com la Policia Local, la Policia Nacional, la Guàrdia Civil, Protecció Civil i Bombers. Tot això es troba sota la corresponent supervisió tant de la Generalitat Valenciana com de Subdelegació de Govern.

Com a mostra de reconeixement i merescuda confirmació a la cultura del foc desplegada a Paterna durant generacions, la Cordà va ser distingida com a festa d'interés autonòmic l'abril de 2007. El Govern d'Espanya també procediria a resoldre favorablement la declaració de la Cordà de Paterna com a festa d'interés turístic nacional el maig de 2017.

2. Marc espacial

a) Localització

El lloc de celebració, des de temps immemorial, és el tram del carrer Major comprés entre la plaça Major i el carrer Sant Antoni. Aquest lloc ocupa un espai de profunda repercussió i marcat simbolisme entre la població, atesa la seua especial ubicació en el centre històric de la localitat.

b) Recorregut

El desenvolupament de la Cordà ocupa un marc de caràcter estàtic al carrer Major. No obstant això, altres manifestacions pirotècniques que es desenvolupen a l'abric de la Cordà tenen un recorregut predeterminat i transcorren pel centre de la població, circumdant el carrer Major.

És el cas de la nostra tradicional i emotiva cercavila de coets de luxe, que suposa una manifestació de llum, color i so dels múltiples coets que es disparen al llarg del recorregut i que se sustenta en una participació massiva dels homes i les dones de Paterna com a ritual que precedeix la nostra universal Cordà. Comença i acaba a la plaça del Poble i –com déiem– discorre per diferents carrers i places, inclòs el carrer Major.

ra, conducirían no solo a su persistencia y salvaguarda sino, incluso, a su intensificación y engrandecimiento.

En nuestro municipio las primeras informaciones escritas aparecen el 1 de septiembre de 1863, cuando el *Diario Mercantil de Valencia* se refería a las fiestas de Paterna señalando que se habían quemado más de mil *masclets* en sus celebraciones. También en 1871 se citaría expresamente la celebración de la Cordà de Paterna como parte destacada de su programación.

En el último cuarto del siglo XIX, la presencia de la Cordà es ya continuada en los programas festivos publicados. Por su parte, el Archivo Municipal ya dispone de sus primeros libros de fiestas durante el siglo XX, con numerosas citas y referencias que anualmente incluían alabanzas, loas y poesías referidas a la celebración.

Y es que hablar de la Cordà en Paterna nos conduce a sumergirnos en la tradición y con notable arraigo en los más diversos ámbitos de la cultura festiva. Se trata de un acto cimentado en una imponente participación de la comunidad local, desde la Comisión del Fuego de las antiguas clavarías, hasta la presente Comisión Técnica y el Consejo Sectorial de la Cordà, junto a una extraordinaria infraestructura municipal y un gran apoyo institucional. Paterna cuenta con un himno de la Cordà, un monumento al tirador, un consejo sectorial, un *coeter major*, una concejalía del fuego específica y, asimismo, organiza numerosas actividades insertas en el ciclo festivo anual vinculadas a la pólvora. A ello se une la demanda del tejido asociativo de los tiradores y tiradoras, junto a entidades festivas.

El ancestral amor por la Cordà y la pólvora, se evidenciaría notoriamente cuando Paterna se convirtió en adalid de algunos retos recientes referidos a la cultura del fuego. Recordemos la normativa autonómica sobre la restricción en el uso de cohetes sueltos en la vía pública y que desembocó, durante 2001, en la creación en nuestra villa del innovador cohetódromo y el comienzo de la celebración de la Recordà en el Parque Central.

También resulta especialmente meritoria la presencia paternera en Bruselas en el año 2009 enarbolando la defensa de las tradiciones, ante la normativa de control de los artificios pirotécnicos aprobada por las instituciones europeas. Ello desembocaría, asimismo, en la extraordinaria actividad desplegada desde entonces para la organización de cursos RGCRE y CRE, que habilitan a los tiradores y tiradoras a participar activamente en cuantos actos de fuego se organizan a lo largo del ciclo festivo en nuestro municipio.

A ello se suma un profundo plan de seguridad que implica a un buen número de cuerpos como Policía Local, Policía Nacional, Guardia Civil, Protección Civil y Bomberos. Todo ello se encuentra bajo la correspondiente supervisión tanto de la Generalitat Valenciana como de Subdelegación de Gobierno.

Como muestra de reconocimiento y merecida confirmación a la cultura del fuego desplegada en Paterna durante generaciones, la Cordà fue distinguida como Fiesta de Interés Autonómico en abril de 2007. El Gobierno de España también procedería a resolver favorablemente a la declaración de la Cordà de Paterna como fiesta de interés turístico nacional en mayo de 2017.

2. Marco espacial

a) Localización

Su lugar de celebración desde tiempo inmemorial es el tramo del Carrer Major comprendido entre la Plaça Major y el Carrer Sant Antoni. Este lugar ocupa un espacio de honda repercusión y marcado simbolismo entre la población, dada su especial ubicación en el casco histórico de la localidad.

b) Recorrido

El desarrollo de la Cordà ocupa un marco de carácter estático en el Carrer Major. Sin embargo, otras manifestaciones pirotécnicas que se desarrollan al socaire de la Cordà, tienen un recorrido predeterminado y transcurren por el centro de la población circundando al propio Carrer Major.

Tal es el caso de nuestro tradicional y emotivo pasacalle de cohetes de lujo que supone una manifestación de luz, color y sonido de los múltiples cohetes que se disparan a lo largo del recorrido y que se sustenta en una masiva participación de los hombres y mujeres de Paterna como ritual que precede a nuestra universal Cordà. Tiene su principio y fin en la Plaça del Poble, y –como decimos– discurre por diferentes calles y plazas, entre ellas el Carrer Major.

Des de mitjan segle XX se celebra també la cercavila de coets de luxe infantil per als més menuts de la població i que se circumscriu al mateix recorregut que la dels majors.

Un altre acte d'indubtable interés en les nostres festes majors és el que té lloc la jornada precedent a la Cordà, mitjançant la celebració del popular correfoc que parteix del carrer Major i acaba amb una gran actuació dels *dimonis* davant del palau dels Comtes de Villapaterna.

3. Marc temporal

a) Calendari

La data de desenvolupament de la Cordà és variable, ja que se celebra la nit de l'últim diumenge d'agost, festivitat de Sant Vicent. A la 1.30 h de la matinada del diumenge al dilluns, festa del Santíssim Crist de la Fe, s'inicia la tirada amb una duració aproximada de 25 minuts.

b) Periodicitat

Anual.

4. Descripció i caracterització

a) Orígens documentats o atribuïts

Com assenyalàvem anteriorment, atés el vincle de Paterna amb altres poblacions, així com amb la capital, hi ha indicis més que fonamentats dels orígens antics de les diverses manifestacions pirotècniques a la nostra localitat.

Les primeres fonts documentals es remunten a mitjan segle XIX. Així, en 1863 apareix en premsa la primera referència documental que s'ha trobat fins ara i es refereix a una disparada de coets a Paterna, mentre que en 1871 es parla de la disparada de *cordes*. A partir d'aquells primers anys, els diaris valencians es fan ressò cada estiu de la programació de les festes majors d'agost de Paterna, les quals inclouen, com a esdeveniment bàsic del programa festiu, la celebració de la tradicional Cordà. De la mateixa manera, i aprofundint més en això, la documentació municipal mostra àmpliament l'evidència d'aquesta pràctica per mitjà de diferents sèries documentals com ara actes, pressupostos municipals en què es recullen actes, pagaments a pirotècnics, etc.

A més, l'Arxiu Municipal disposa de la sèrie de llibres de festes des de l'any 1925, en els quals són constants i continuades les referències als diversos actes de foc que han tingut lloc a Paterna durant generacions, i que s'han transmés també de manera oral de pares a fills i de paterners a forasters, com versa l'himne de la Cordà.

b) Evolució històrica / modificacions

Tradicionalment, de l'organització s'ocupaven els clavaris, que, al seu torn, organitzaven les festes majors en honor del Santíssim Crist de la Fe i Sant Vicent Ferrer. A finals de la dècada de 1990 es crea el Consell Sectorial de la Cordà i la Comissió Tècnica del Foc, que reuneix autoritats, tiradors, associacions festives, etc. amb la finalitat d'organitzar cada any el desenvolupament de la Cordà. L'any 2000 desapareixen els clavaris i el seu lloc en l'organització de la festa passa a ocupar-lo la denominada Comissió de Festes Majors en Honor del Santíssim Crist de la Fe i Sant Vicent Ferrer. Des de l'any 2015 existeix la Regidoria del Foc, que es crea amb l'objectiu institucional de promocionar, protegir i supervisar tant el bon desenvolupament de la Cordà, com l'ampli ventall d'actes de focs i de festejos que tenen lloc entorn d'aquesta. En el si del Consell Sectorial de la Cordà s'adopten, any rere any, totes aquelles decisions que repercutisquen en un bon funcionament, com ara la preservació de la tradició, el compliment de la normativa aplicable i la participació de tots els sectors socials, culturals i festius implicats. En aquest sentit s'estudien a consciència aspectes com ara la quantitat dels coets que es disparen, el nombre de tiradors participants, els protocols i les mesures de seguretat, etc.

c) Personatges: indumentàries, pràctiques i funcions

El personatge per excel·lència en la Cordà és el tirador o tiradora. Amb el pas dels anys, ha anat augmentant el nombre d'aquests i la seua participació. L'amor per la tradició i una adequada renovació generacional han conduït al fet que, en l'actualitat, s'hagen incorporat a la celebració festiva tots els estaments i les entitats de la localitat. Així, doncs, en l'última celebració va haver-hi 350 tiradors i tiradores. Cal destacar, com a característica especial dels últims anys, la progressiva participació de la dona en totes les fases de la Cordà, tant en la preparació com

Desde mediados del siglo XX se celebra también el pasacalle de cohetes de lujo infantil para los más pequeños de la población y que se circunscribe al mismo recorrido que el de los mayores.

Otro acto de indudable interés en nuestras Fiestas Mayores es el que tiene lugar en la jornada precedente a la Cordà, mediante la celebración del popular *correfoc* que parte desde el Carrer Major finalizando con una gran actuación de los *dimonis* frente al Palau dels Comtes de Villapaterna.

3. Marco temporal

a) Calendario

La fecha de desarrollo de la Cordà posee una fecha variable, puesto que se realiza la noche del último domingo de agosto, festividad de San Vicente. A la 1:30 h de la madrugada del domingo al lunes, fiesta del Santísimo Cristo de la Fe, se inicia la tirada con una duración aproximada de 25 minutos.

b) Periodicidad

Anual.

4. Descripción y caracterización

a) Orígenes documentados o atribuidos

Como señalábamos anteriormente, dado el vínculo de Paterna con otras poblaciones así como con la capital, existen indicios más que fundamentados de los orígenes antiguos de las diversas manifestaciones pirotécnicas en nuestra localidad.

Las primeras fuentes documentales se remontan a mediados del siglo XIX. Así, en 1863 aparece en prensa la primera referencia documental encontrada a día de hoy y se refiere a un disparo de cohetes en Paterna, mientras que en 1871 se habla del disparo de *cuerdas*. A partir de esos primeros años, los diarios valencianos se hacen eco cada verano de la programación de las fiestas mayores de agosto de Paterna, en las cuales se incluye como acontecimiento básico del programa festivo la celebración de la tradicional Cordà. De la misma forma, y abundando más en ello, la documentación municipal muestra sobradamente la evidencia de esta práctica a través de diferentes series documentales tales como actas, presupuestos municipales donde se recogen actos, pagos a pirotécnicos, etc.

Por su parte, el Archivo Municipal cuenta además con la serie de libros de fiestas desde el año 1925 en los que son constantes y continuadas las referencias a los diversos actos de fuego que han tenido lugar en Paterna durante generaciones, y que se han transmitido también de forma oral de padres a hijos y de *paterners a forasters,* como versa el himno de la Cordà.

b) Evolución histórica / modificaciones

Tradicionalmente de su organización se ocupaban las clavarías, que a su vez organizaban las fiestas mayores en honor del Santísimo Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer. A finales de la década de 1990 se crea el Consejo Sectorial de la Cordà y la Comisión Técnica del Fuego, que reúne a autoridades, tiradores, asociaciones festivas, etc. con el fin de organizar cada año el desarrollo de la Cordà. En el año 2000 desaparecen las clavarías, tomando su lugar en la organización de la fiesta la denominada Comisión de Fiestas Mayores en Honor al Stmo. Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer. Desde el año 2015 existe la Concejalía del Fuego que se crea con el objetivo institucional de promocionar, proteger y supervisar tanto el buen desarrollo de la Cordà, como el amplio abanico de actos de fuegos y festejos que tienen lugar en torno a ella. En el seno del Consejo Sectorial de la Cordà se adoptan año tras año todas aquellas decisiones que repercutan en un buen funcionamiento tales como preservación de la tradición, cumplimiento de la normativa aplicable y participación de todos los sectores sociales, culturales y festivos implicados. En este sentido se estudian concienzudamente aspectos tales como cantidad de cohetes a disparar, número de tiradores participantes, protocolos y medidas de seguridad, etc.

c) Personajes: indumentarias, prácticas y funciones

El personaje por excelencia en la Cordà es el tirador o tiradora. Con el paso de los años ha ido aumentando su número y participación. El amor por la tradición y una adecuada renovación generacional ha conducido a que en la actualidad se hayan incorporado a la celebración festiva todos los estamentos y entidades de la localidad. De esa forma, en la última celebración fueron 350 los tiradores y tiradoras. Cabe reseñar como especial característica de los últimos años, la progresiva participación de la mujer en todas las fases de la Cordà tanto de su preparación

en el desenvolupament. Tot això ha portat a l'acord institucional de modificar l'himne de la Cordà –per acord unànime de la corporació– perquè aquest protagonisme aparega reflectit en la lletra.

A més dels tiradors i de les tiradores, el desenvolupament de la Cordà compta amb un dispositiu de 35 persones que compleixen la missió de vetlar per la seguretat i el bon desenvolupament d'aquesta i perquè s'apliquen estrictament els protocols dissenyats a aquest efecte. Els tiradors també tenen una sèrie de col·laboradors, com són els ajudants de carassetes, persones encarregades d'auxiliar els tiradors i ajudar-los a col·locar correctament la indumentària de protecció, així com l'encesa de metxes i materials auxiliars.

Quant a la seua vestimenta, solen protegir tot el cos amb roba gruixuda de cotó per a esmortir els colps dels coets, i, com a capa exterior, normalment usen una granota de cuiro d'una o dues peces. És especialment característic el casc amb reixeta davantera que protegeix el cap, així com la importància de les botes per a una correcta protecció dels peus, atesa la manta de foc que es crea a nivell de terra.

Els tiradors es divideixen en els números marcats per als caixons (3 per número) i es distribueixen el treball, normalment organitzats pel tirador o tiradora més expert; d'aquesta manera, un d'ells obri i tanca el caixó per a extraure els coets segons el seu criteri; un altre, amb la metxa, encén els coets que extrau el company; la resta calen i creen foc viu en la seua zona. I sol haver-hi un altre company controlant els caixons separats perquè no s'encenguen.

Resulta molt meritori el treball en conjunt que duen a terme els tiradors i tiradores en cada un dels llocs assignats, ja que conformen una actuació harmònica i un extraordinari treball en equip. L'objectiu consisteix a mantindre, al llarg de tot el carrer Major, un foc continuat durant els 25 minuts, cosa que ofereix una imatge harmònica amb gran bellesa visual i sonora.

d) Elements / processos (activitats i oficis)

La vila de Paterna es troba, per raons òbvies, íntimament lligada al món pirotècnic i de la pólvora. La documentació municipal refereix l'existència, al nostre terme municipal, d'indústria pirotècnica a finals del segle XIX i principis del segle XX. Les diferents conjuntures històriques i econòmiques conduirien a l'extinció d'aquesta, encara que Paterna continuaria la relació –que manté hui dia– amb la indústria pirotècnica. Això és deu no només a l'adquisició dels milers de coets –en les modalitats de coets, coetons i femelletes– que es disparen en la Cordà, sinó als nombrosos actes de focs que es duen a terme al voltant d'aquesta i que suposen la utilització de quantitats ingents de pólvora: la cercavila de coets de luxe, els actes de foc del coetòdrom, la recordà i una infinitat d'actuacions al llarg del cicle festiu que suposen, com déiem, una adquisició important de material pirotècnic.

També hi ha productes d'artesania a l'Oficina de Turisme i en els comerços locals: *socarrats* i material ceràmic amb temes de la cordà i dels actes de focs, clauers, adhesius i marxandatge que proporciona un nodrit comerç al voltant de la nostra important cultura del foc.

Igualment, aquestes celebracions tradicionals de foc estimulen una activitat comercial important en diferents àmbits, ja que diversos establiments s'afanyen durant mesos a proveir-los del material requerit. Podem parlar en aquest sentit de ferreteries, paqueteries, botigues de roba i calçat i, fins i tot, joieries. Tot això conforma un teixit comercial que assorteix els tiradors i les tiradores per a aprovisionar-se de tots els elements necessaris.

Els habitatges, locals i elements urbans es doten de protecció per a evitar ser danyats i serveixen de protecció per als espectadors que se situen als balcons. Són característics els enreixats (engabiats) en aquests habitatges.

e) Desenvolupament i seqüència temporal

La Cordà es desenvolupa la matinada de l'últim diumenge d'agost al dilluns. Té una duració aproximada de 25 minuts.

S'inicia amb el toc de corneta que transcorre de costat a costat del carrer i que prevé els tiradors que l'espectacle va a començar. A continuació, el coeter major comença el ritual passant amb la bengala verda, cosa que significa que tots han d'estar preparats per al començament d'aquest espectacle tan arrelat. A continuació, es dispara una traca al llarg del carrer Major, que, en definitiva, és la que permet l'inici de l'espectacle.

como desarrollo. Todo ello ha llevado al acuerdo institucional de modificar el himno de la Cordà –por acuerdo unánime de la Corporación– para que aparezca reflejado dicho protagonismo en la letra del himno.

Junto a los tiradores y tiradoras, la Cordà cuenta durante su desarrollo con un dispositivo de 35 personas que cumplen la misión de velar por la seguridad y buen desarrollo de la misma para aplicar estrictamente los protocolos de diseñados al efecto. También tienen los tiradores una serie de colaboradores, como son los *ajudants de carassetes*, personas encargadas de auxiliar a los tiradores ayudándolos a colocar correctamente la indumentaria de protección, así como el encendido de mechas y materiales auxiliares.

En cuanto a su vestimenta, suelen proteger todo el cuerpo con ropa gruesa de algodón para amortiguar los golpes de los cohetes, usando como capa exterior normalmente un mono de cuero de una o dos piezas. Es especialmente característico el casco con rejilla delantera que protege la cabeza, así como la importancia de las botas para una correcta protección de los pies dada la manta de fuego que se crea a nivel del suelo.

Los tiradores se dividen en números marcados para los cajones (3 por número) y se distribuyen el trabajo, normalmente organizados por el tirador o tiradora más experto; de esa forma, uno de ellos abre y cierra el cajón para extraer los cohetes bajo su criterio; otro, con la mecha prende fuego a los cohetes que extrae el compañero; el resto prenden y crean fuego vivo en su zona. Y suele haber otro compañero controlando los cajones separados para que no se prendan fuego.

Resulta muy meritorio el trabajo en conjunto que realizan los tiradores y tiradoras en cada uno de los puestos asignados conformando una armónica actuación y una extraordinaria labor en equipo. El objetivo consiste en mantener a lo largo de toda la calle mayor un fuego continuado a lo largo de los 25 minutos ofreciendo una imagen armónica con gran belleza visual y sonora.

d) Elementos / procesos (actividades y oficios)

La villa de Paterna se encuentra, por razones obvias, íntimamente ligada al mundo pirotécnico y de la pólvora. La documentación municipal refiere la existencia en nuestro término municipal de industria pirotécnica a finales del siglo XIX y principios del siglo XX. Las diferentes coyunturas históricas y económicas conducirían a su extinción, aunque Paterna continuaría la relación –que mantiene a día de hoy– con la industria pirotécnica. Ello es debido no solo a la adquisición de los miles de cohetes -en sus modalidades de c*oets, coetons* y *femelletes*– que se disparan en la Cordà, sino a los numerosos actos de fuegos que se realizan alrededor de la misma y que suponen la utilización de ingentes cantidades de pólvora: el pasacalle de cohetes de lujo, los actos de fuego del cohetódromo, la recordà y un sinfín de actuaciones a lo largo del ciclo festivo que suponen, como decimos, una importante adquisición de material pirotécnico.

También hay productos de artesanía en la Oficina de Turismo y comercios locales: *socarrats* y material cerámico con temas de la Cordà y actos de fuegos, llaveros, adhesivos y *merchandising* que proporcionan un nutrido comercio alrededor de nuestra importante cultural del fuego.

Igualmente, estas celebraciones tradicionales de fuego, estimulan una importante actividad comercial en distintos ámbitos, pues diversos establecimientos se afanan durante meses en proveerles del material requerido. Podemos hablar en este sentido de ferreterías, paqueterías, tiendas de ropa, calzado e, incluso, joyerías. Conformando todo un tejido comercial que surte a los tiradores y tiradoras para aprovisionarse de todos los elementos necesarios.

Las viviendas, locales y elementos urbanos se dotan de protección para evitar ser dañados, y sirven de protección para los espectadores que se sitúan en los balcones. Son característicos los enrejados (*engabiats*) en dichas viviendas.

e) Desarrollo y secuencia temporal

La Cordà se desarrolla en la madrugada del último domingo de agosto al lunes. Su duración aproximada es de 25 minutos.

Se inicia con el toque de la corneta que transcurre de lado a lado de la calle, previniendo a los tiradores de que el espectáculo va a comenzar. A continuación, el *coeter major* comienza el ritual pasando con la bengala verde significando que todos han de estar preparados para el comienzo del espectáculo de tan honda raigambre. A continuación, se prende inmediatamente una traca durante todo el trayecto de la calle mayor y, en definitiva, es la que permite el inicio del espectáculo.

Al final, una bengala roja torna a recórrer el carrer de punta a punta i exhorta els tiradors a llançar els últims coets per a concloure l'acte.

Com s'ha assenyalat en nombroses ocasions, l'inici, el desenvolupament i la finalització de la Cordà requereix tota una simbologia i un marcat ritual que conté una sèrie de passos i marcats protagonistes. Els tiradors i les tiradores són coneixedors d'aquests símbols i actuen seguint aquestes pautes, per la qual cosa l'espectacle de foc de la Cordà no es pot entendre com un simple acte pirotècnic de llançar coets, sinó que, ans al contrari, s'ha d'entendre el seu autèntic significat sota la percepció de la utilització d'aquests coets, mitjançant l'ús de determinades tècniques que –amb el seu art, la seua habilitat i la seua destresa– treballen pel manteniment d'unes pràctiques atàviques que s'han anat mantenint durant generacions i que han permés que pervisca hui dia.

f) Organització / dedicació / finançament

Tradicionalment eren els clavaris que es formaven cada any els encarregats d'organitzar la Cordà, així com la resta d'actes festius. A partir de 2001, tot això canvia, ja que desapareixen els clavaris i el relleu el pren l'Ajuntament, amb la creació d'una sèrie d'òrgans en els quals s'integren les diferents associacions culturals, socials, festives i religioses. Així, la Comissió de Festes s'encarrega de l'organització de la Cordà; i la Comissió de Foc i el Consell Sectorial de la Cordà disposen tot allò que és necessari per a la celebració dels actes relatius al foc. A més, des de 2015 existeix una regidoria per al foc amb caràcter exclusiu.

Econòmicament, si bé en l'etapa anterior eren els clavaris els qui assumien el cost de la pólvora amb una ajuda cada vegada més gran de l'Ajuntament, des de 2001 és el consistori qui es fa càrrec de totes les despeses.

g) Llista dels béns mobles i immobles o entorns d'interés vinculats

El carrer Major, com a element simbòlic i representatiu de l'entramat urbà i històric de la localitat, conforma el lloc on es desenvolupa la nostra tradicional Cordà, i, en aquest sentit, disposa de tota classe de protecció per part de l'Ajuntament de Paterna amb l'objectiu de preservar aquest patrimoni. D'aquesta manera, i amb caràcter anual, es procedeix a la protecció tant del mobiliari urbà com de les façanes dels habitatges que delimiten el lloc de celebració. Igualment, es protegeixen altres carrers i places confrontants com ara els carrers Mestre Canós i Sant Pere i la plaça Major.

A la plaça Major hi ha el monument al tirador, lloc molt emblemàtic de la nostra localitat i que simbolitza la tradició dels tiradors i tiradores de Paterna al llarg de la història. Aquest monument està envoltat per l'himne de la Cordà, l'himne de Paterna i la placa commemorativa del reconeixement oficial com a festa d'interés turístic nacional.

D'altra banda, destaquem la construcció a l'esplanada de la Torre de Paterna, des de les Festes Majors de 2001, del denominat *coetòdrom*. Recinte tancat per totes les parts mitjançant una estructura metàl·lica especialment dissenyada per a acollir celebracions de foc al llarg del cicle festiu, en el qual preval especialment la seguretat i s'evita la fuga de qualsevol mena d'artifici pirotècnic. Cal ressenyar que aquest espai està situat, com déiem, al parc de la Torre, punt emblemàtic i de gran interés turístic de la nostra localitat, i, per tant, gaudeix de tota mena de protecció oficial per part de l'Ajuntament.

Actualment s'està treballant en dos projectes que reforçaran, encara més si cap, la cultura del foc a la nostra localitat: el centre d'interpretació de la Cordà, que se situarà en el mateix carrer Major, i la sala expositiva dins del projecte *Entra a Paterna*, situat a l'Espai Cultural de les Coves del Batà.

5. Interpretació i simbolismes

La festa de la pólvora a Paterna tindria com a punt de partida la concepció antropològica del foc i el simbolisme que comporta. Des de l'antiguitat, l'home ha buscat domesticar-lo i l'ha fet servir en aspectes purament materials, així com espirituals. Igualment, el foc va ser incorporat com un element socialitzador (celebracions al voltant d'una foguera, ciris o flames en memòria de personatges insignes o pròxims, etc.).

Al final, una bengala roja vuelve a recorrer la calle de punta a punta, exhortando a los tiradores a lanzar los últimos cohetes para concluir el acto.

Como se ha señalado en numerosas ocasiones, el inicio, desarrollo y finalización de la Cordà requiere de toda una simbología y un marcado ritual que contiene una serie de pasos y marcados protagonistas. Los tiradores y tiradoras, son conocedores de los mismos y actúan siguiendo dichas pautas, por lo que el espectáculo de fuego de la Cordà no se puede entender como un simple acto pirotécnico de lanzar cohetes sino, antes al contrario, se ha de entender su auténtico significado bajo la percepción de la utilización de dichos cohetes, mediante la utilización de determinadas técnicas que -con su arte, habilidad y destreza-, trabajan para el manteniendo y de unas practica atávicas que se han ido manteniendo durante generaciones y que han permitido su pervivencia a día de hoy.

f) Organización / dedicación / financiación

Tradicionalmente fueron las clavarías que se formaban cada año las encargadas de organizar la Cordà, así como el resto de actos festivos. A partir de 2001 todo ello cambia, pues desaparecen los clavarios y toma el relevo el Ayuntamiento con la creación de una serie de órganos en los que se integran las distintas asociaciones culturales, sociales, festivas y religiosas. Así, la Comisión de Fiestas se encarga de la organización de la Cordà, siendo la Comisión de Fuego y el Consell Sectorial de la Cordà quienes disponen todo lo necesario en la celebración de los actos relativos al fuego. Además, desde 2015 existe una concejalía para el fuego con carácter exclusivo.

Económicamente, si bien en la etapa anterior eran los clavarios quienes asumían el coste de la pólvora con una cada vez mayor ayuda por parte del Ayuntamiento, a partir de 2001 es el Consistorio quien se hace cargo de todos los gastos.

g) Relación de los bienes muebles e inmuebles o entornos de interés vinculados

El Carrer Major como elemento simbólico y representativo del entramado urbano e histórico de la localidad conforma el lugar donde se desarrolla nuestra tradicional Cordà y, en este sentido, posee de todo tipo de protección por parte del Ayuntamiento de Paterna con el objetivo de preservar dicho patrimonio. De esa forma, y con carácter anual, se procede a la protección tanto del mobiliario urbano como de las fachadas de las viviendas que delimitan el lugar de celebración. De igual manera se protegen otras calles y plazas colindantes tales como Carrer Mestre Canós, Sant Pere y Plaça Major.

En la Plaça Major se ubica el monumento al tirador lugar muy emblemático en nuestra localidad pues simboliza la tradición de los tiradores y tiradoras de Paterna a lo largo de la historia. Dicho monumento se encuentra envuelto por el himno de la Cordà, el himno de Paterna y la placa conmemorativa del reconocimiento oficial como fiesta de interés turístico nacional.

Por otro lado, destacamos la construcción en la explanada de la Torre de Paterna, a partir de las Fiestas Mayores de 2001, del denominado c*ohetódromo.* Recinto cerrado por todas sus partes a través de una estructura metálica especialmente diseñada para acoger celebraciones de fuego a lo largo del ciclo festivo, en el que prima especialmente la seguridad evitando la fuga de cualquier tipo de artificios pirotécnicos. Cabe reseñar que dicho espacio se encuentra ubicado, como decimos, en el parque de la Torre, punto emblemático y de gran interés turístico de nuestra localidad y por tanto goza de todo tipo de protección oficial por parte de nuestro Ayuntamiento.

Actualmente se está trabajando en dos proyectos que reforzarán todavía más si cabe la cultura del fuego en nuestra localidad, el centro de interpretación de la Cordà que se ubicará en la propia calle Mayor y la sala expositiva dentro del proyecto *Entra a Paterna* ubicado en el Espai Cultural de les Coves del Batà.

5. Interpretación y simbolismos

La fiesta de la pólvora en Paterna tendría como punto de partida la concepción antropológica del fuego y el simbolismo que conlleva. Desde la antigüedad el hombre buscó su domesticación y se sirvió de él tanto en aspectos puramente materiales como espirituales. Igualmente, el fuego fue incorporado como un elemento socializador (celebraciones alrededor de una hoguera, velas o llamas en memoria de personajes insignes o cercanos, etc.).

Així, aquella concepció socialitzadora es va traslladar també a l'àmbit festiu, amb una sèrie de rituals que unien la comunitat per mitjà dels seus elements espacials, temporals, tradicionals.

La Cordà de Paterna s'emmarca en aquest context antropològic i, en aquest sentit, ha adquirit, al llarg de la seua existència, una sèrie de ritus que la defineixen. Així, a més de tota l'organització al llarg de l'any, els dies previs, la maquinària organitzativa es posa en marxa, i unes jornades abans es reuneixen els tiradors prèviament seleccionats i, en una cerimònia festiva, se'ls lliura el braçalet que els identifica. Es tracta d'un acte social molt arrelat que reuneix la comunitat de tiradors i tiradores.

Es procedeix també a la recepció de la pólvora, que, un dia abans de la Cordà, serà introduïda en els caixons per membres participants en les entitats festeres i que, després del ritual d'ompliment de pólvora dels caixons, finalitza en un multitudinari esmorzar de confraternització.

El Consell Sectorial de la Cordà treballa durant tot l'any perquè, quan arribe la setmana del foc a Paterna, tot estiga preparat i coordinat perquè funcione correctament. I no podem oblidar que el principi bàsic d'actuació és el suport i la pervivència de la tradició i els ancestrals rituals que s'utilitzen al voltant de la nostra rica cultura festiva del foc i tractar de mantindre, així, les tradicions dels nostres avantpassats. La recollida dels braçalets identificatius del número assignat per a la Cordà i dels companys que estaran amb ell es desenvolupa en un clima de sociabilitat i harmonia, un acte en què el coeter major i la regidora de Foc ofereixen les últimes indicacions perquè tots tinguen ben assignada la seua comesa en l'important ritual durant el dia de la Cordà.

Uns dies abans, el foc es converteix ja en protagonista, ja que, a més de les cercaviles de coets de luxe tradicionals i la processó del foc (dimonis) del dissabte anterior a la Cordà pels carrers de la població, al coetòdrom es pot gaudir totes les nits (dimecres, dijous, divendres i dissabte) d'una demostració de foc solt amb totes les mesures de seguretat per a l'espectador i el participant.

Per a controlar les distàncies i organitzar els grups i el foc, la Comissió de Foc retola els números en el sòl del carrer. Aquest ritual es produeix el mateix dissabte previ i genera l'expectació de tot aquell que transita pel seu recorregut per a participar d'aquest esdeveniment simbòlic tan emotiu.

I arribem al ritual de l'últim diumenge d'agost, que posseeix una alta càrrega simbòlica, ja que suposa la culminació de totes les vivències dels dies anteriors. La litúrgia comença a l'inici del dia: la preparació detallada de totes les peces de roba i proteccions (inclosos els amulets personals), el dinar familiar, l'elaboració en fraternitat del sopar i, a continuació, acudir a la cercavila de coets de luxe.

D'aquesta manera, s'acudeix a l'emblemàtica plaça del Poble per a trobar-se, a les portes de l'església, amb la tradicional proclama, a manera de ban municipal, que conclou amb la frase paternera: «qui no vullga pols, que no vaja a l'era». Una vegada acabada la cercavila, s'acudeix als llocs tradicionals per a vestir-se acuradament per a la Cordà, on, en un ambient d'harmonia i emoció, es preparen per a dirigir-se al carrer Major. Una vegada allí són identificats en els preceptius llocs de control amb el braçalet corresponent. Prèviament, la Comissió del Foc ja ha descarregat i situat els caixons al carrer, amb totes les mesures de seguretat corresponents.

Durant les hores tenses que precedeixen el tret pirotècnic, els tiradors es van concentrant als carrers limítrofs. L'arribada i la descàrrega del camió amb els caixons suposa també un moment culminant.

La metxa que encendrà el primer coet ha sigut prèviament traslladada, pel coeter major, a l'església de Sant Pere, on, amb el Santíssim Crist de la Fe com a testimoni, es procedeix a beneir-la per tal que protegisca a tots els presents.

Una bengala verda recorre el carrer Major de costat a costat, juntament amb el so d'una corneta, l'avís que l'espectacle va a començar. El que va a continuació, més de 20 minuts en els quals els paterners mostren al món les seues habilitats amb la pólvora.

Una altra bengala, en aquest cas roja, avisa que han de disparar-se els últims coets per tal que concloga la Cordà. Amb l'últim esclat, s'obri el carrer, i una multitud es disposa a recórrer l'ennegrit escenari i comprovar les restes de la batalla, a més d'interessar-se pel bon estat dels tiradors i oferir-los aigua.

Así, esa concepción socializadora se trasladó también al ámbito festivo, con una serie de rituales que unían a la comunidad a través de sus elementos espaciales, temporales, tradicionales.

La Cordà de Paterna se enmarca en este contexto antropológico y, en ese sentido, ha adquirido a lo largo de su existencia una serie de ritos que la definen. Así, además de toda la organización durante el año, en los días previos, la maquinaria organizativa se pone en marcha, y unas jornadas antes se reúnen los tiradores previamente seleccionados para, en una ceremonia festiva, hacer entrega del brazalete que les identifica. Se trata de un acto social de honda raigambre que reúne a la comunidad de tiradores y tiradoras

Se procede también a la recepción de la pólvora que, un día antes de la Cordà, será introducida en los cajones por miembros participantes en las entidades festeras y que, tras el ritual de llenado de pólvora de los cajones, finaliza en un multitudinario almuerzo de confraternización.

El Consejo Sectorial de la Cordà trabaja durante todo el año para que, cuando llegue la semana del fuego en Paterna, todo esté preparado y coordinado para un correcto funcionamiento. Y no podemos olvidar que el principio básico de actuación es el soporte y pervivencia de la tradición y los ancestrales rituales que se utilizan alrededor de nuestra rica cultura festiva del fuego, tratando de mantener las tradiciones de nuestros antepasados. La recogida de los brazaletes identificativos del número asignado para la Cordà y de los compañeros que estarán con en él, se desarrolla en un clima de sociabilidad y armonía donde el *coeter major* y la concejal de fuego ofrecen las últimas indicaciones para que todos tengan bien asignado su cometido en el importante ritual durante el día de la Cordà.

Unos días antes, el fuego ya se convierte en protagonista, pues además de los pasacalles de cohetes de lujo tradicionales y la procesión del fuego *(dimonis*) del sábado anterior a la Cordà por las calles de la población, en el c*ohetódromo* se puede disfrutar todas las noches (miércoles, jueves, viernes y sábado) de una demostración de fuego suelto con todas las medidas de seguridad para el espectador y el participante.

Para controlar las distancias y organizar los grupos y el fuego, se rotulan los números en el suelo de la calle por parte de la Comisión de Fuego. Este ritual se realiza el mismo sábado previo, generando expectación de todo aquel que transita por su recorrido para participar de tan emotivo como simbólico acontecimiento.

Y llegamos al ritual del último domingo de agosto que posee una alta carga simbólica, puesto que supone la culminación de todas las vivencias de los días anteriores. Desde el inicio del día comienza el rito: la preparación detallada de todas las piezas de ropa y protecciones incluyendo los muy personales amuletos, la comida familiar, la elaboración en fraternidad de la cena para, a continuación, acudir al pasacalle de cohetes de lujo.

De esa forma, se acude a la emblemática Plaza del Pueblo para encontrarse con la presencia en las puertas de la iglesia de la tradicional proclama a modo de bando municipal que concluye con la frase paternera «qui no vullga pols, que no vaja a l'era». Tras la finalización del pasacalle se acude a los lugares tradicionales para vestirse cuidadosamente para la Cordà, donde en un ambiente de armonía y emoción se preparan para dirigirse a la calle Mayor. Una vez allí, son identificados en los preceptivos puestos de control con el correspondiente brazalete. Previamente la Comisión del Fuego ya han descargado y situado los cajones con todas las medidas de seguridad correspondientes en la calle.

Durante las tensas horas que preceden al disparo pirotécnico, los tiradores se van concentrando en las calles aledañas. La llegada y descarga del camión con los cajones marca también un momento culminante.

La mecha que prenderá el primer cohete, previamente ha sido trasladada a la iglesia de San Pedro de manos del *coeter major* donde, con el Santísimo Cristo de la Fe como testigo, se procede a su bendición para que proteja a todos los presentes.

Una bengala verde recorre la calle Major de lado a lado, junto al sonido de una corneta, avisando que el espectáculo va a comenzar. Lo que sigue, más de veinte minutos en el que los paterneros muestran al mundo sus habilidades con la pólvora.

Otra bengala, en este caso roja, avisa de que deben de dispararse los últimos cohetes para que concluya la Cordà. Con el último estallido, se abre la calle, y una multitud se dispone a recorrer el ennegrecido escenario, comprobando los restos de la batalla así como interesándose por el buen estado de los tiradores y ofreciéndoles agua.

Una vegada el carrer s'ha buidat de persones, i després de la neteja immediata del recinte per part dels serveis municipals, els paterners es reuneixen en locals i cases per a comentar, al costat d'algun licor, xocolate calent i dolços típics, les anècdotes viscudes durant la celebració d'aquella nit i interessant-se per l'estat de tots els coneguts que hi han participat. Tradicionalment hi havia el costum de tirar algun coet després de la Cordà: a la plaça del Poble era famosa la taula de figues i dolços per a aquells atrevits que volien menjar alguna cosa; igualment, en diferents barris hi havia la tradició de disparar foc entre els veïns. Hui dia, i davant de les restrictives normatives legals existents, després de la Cordà es pot gaudir de foc en el recinte tancat del coetòdrom i al Parc Central, on es llança la recordà, organitzada per la Federació d'Interpenyes.

La despertà a les set del matí del dia del Crist, recorda a tots que és el dia gran de les festes majors de Paterna, amb celebracions de caràcter religiós com la missa descoberta, la missa major i la processó en honor del Santíssim Crist de la Fe i Sant Vicent Ferrer, un dels actes més emotius i multitudinaris del municipi.

6. Percepció i implicació de la població i grau d'obertura al públic

Atés que es tracta d'un espectacle pirotècnic, l'organització de la Cordà requereix una delimitació d'espais. En el recinte de disparada només es permet la presència dels tiradors i els efectius de seguretat prèviament autoritzats. Mentrestant, el públic en general se situa en un espai segur, en els voltants de l'àrea de foc.

Igualment, es permet la presència d'espectadors als balcons i les terrasses confrontants, sempre que es complisquen les pertinents mesures de seguretat. Així, el fet d'assistir a la disparada de la Cordà es converteix en un ritual, ja que, diverses hores abans, els veïns i visitants romanen en casa, confraternitzen en els moments previs i es proveeixen d'indumentària adequada per a evitar cremades o molèsties pel fum.

Així, doncs, a més del ritual mateix de la Cordà, n'hi ha un altre semblant que es viu en les hores precedents. Unes hores abans, l'escenari és també testimoni de la cercavila de coets de luxe, que discorre al llarg de tot el carrer i en la qual tota la població pot tindre un contacte previ amb la pólvora. I, just amb la disparada de l'últim coet de la Cordà, la població es llança a passejar per la catifa de coets cremats i pólvora per a comprovar com ha quedat l'escenari abans que els serveis de neteja esborren qualsevol empremta del que allí acaba d'esdevindre.

Finalment, tant tiradors com població en general rememoren l'espectacle en una conversa amena mentre prenen un refrigeri com a fi de festa.

7. Salvaguarda

La Cordà és tradició i tècnica, però també art que suposa la destresa i l'habilitat dels participants, l'objectiu dels quals és cremar, en un temps rècord, 2.000 coets per minut. En paraules del nostre coeter major emèrit, Pepín Damián, «la Cordà a Paterna s'entén com un desafiament de l'home amb el foc».

La passió amb què es dispara en la Cordà és una cosa que atrapa i que portem dins, naix i passa de pares a fills, de paterners a forans. I es tracta d'una activitat que ha de dur-se a terme de manera minuciosa pels desafiaments que suposa i que els tiradors i tiradores de Paterna realitzen gràcies a la seua destresa, art i habilitat.

Paterna té una Cordà amb unes mesures de seguretat i una estructura organitzativa tan evolucionades que li han permés la introducció de peces pirotècniques de gran calibre.

Mantindre el carrer Major constantment cobert per un mantell de foc. Un foc que abriga els participants, que els exigeix una enorme concentració, que va unit a la devoció dels paterners per la seua senya d'identitat. No és una altra cosa que el reflex del caràcter de la gent d'un poble mitjançant la passió pel coet. Una senya d'identitat i d'unió d'un poble. Un poble que, malgrat créixer i evolucionar, encara manté les seues tradicions, respectant les seues arrels, cosa que demostra any rere any l'últim diumenge d'agost, vespra del dia gran de Paterna: el dia del Santíssim Crist de la Fe.

Podem afirmar amb rotunditat que la Cordà de Paterna conforma un dels espectacles pirotècnics més importants de la Comunitat Valenciana, conegut a Espanya i internacionalment. A això s'uneixen les seues

Una vez despejada la calle de personas, y tras la limpieza inmediata del recinto por parte de los servicios municipales, los paterneros se reúnen en locales y viviendas para comentar, junto a algún licor, chocolate caliente y dulces típicos, las anécdotas vividas durante la celebración de ese año e interesándose por el estado de todos los conocidos que han participado. Tradicionalmente se vivenciaba la costumbre de tirar algún cohete después de la Cordà: en la plaza del Pueblo era famosa la mesa de higos y dulces para aquellos atrevidos que querían comer algo; igualmente, en distintos barrios existía la tradición de disparar fuego entre los vecinos. Hoy en día, y ante las restrictivas normativas legales existentes, tras la Cordà se puede disfrutar de fuego en el recinto cerrado del *cohetódromo* y en el Parque Central donde se lanza la *recordà* organizada por la Federación de Interpeñas.

La *despertà* a las siete de la mañana del día del Cristo recuerda a todos que nos encontramos en el día grande de las fiestas mayores de Paterna con celebraciones de carácter religioso como son la misa *descoberta,* la misa mayor y la procesión en honor al Santísimo Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer, uno de los actos más emotivos y multitudinarios del municipio.

6. Percepción e implicación de la población y grado de apertura a los públicos

Al ser un espectáculo pirotécnico, la organización de la Cordà requiere de una delimitación de espacios. En el recinto de disparo solo se permite la presencia de los tiradores y los efectivos de seguridad previamente autorizados. Mientras, el público en general se sitúa en un espacio seguro, en las inmediaciones del área de fuego.

Igualmente se permite la presencia de espectadores en los balcones y terrazas colindantes, siempre que se cumplan las pertinentes medidas de seguridad. Así, el asistir al disparo de la Cordà se convierte en un ritual, ya que varias horas antes los vecinos y visitantes han de permanecer en la vivienda, confraternizan en esos momentos previos, y se proveen de indumentaria adecuada para evitar quemaduras o molestias por el humo.

Al ritual propio de la Cordà existe, pues, otro similar que se vivencia en las horas precedentes. Así, unas horas antes el escenario es también testigo del pasacalle de cohetes de lujo, que discurre a lo largo de toda la calle, y en el que toda la población puede tomar contacto previo con la pólvora. Y justo con el disparo del último cohete de la Cordà, la población se lanza a pasear por la alfombra de cohetes quemados y pólvora para comprobar cómo ha quedado el escenario antes de que los servicios de limpieza borren toda huella de lo que allí acaba de acontecer.

Por último, tanto tiradores como población en general rememoran el espectáculo en amena conversación mientras toman un refrigerio como fin de fiesta.

7. Salvaguarda

La Cordà es tradición y técnica, pero también arte que supone la destreza y habilidad de los participantes, cuyo objetivo es quemar en un tiempo récord 2.000 cohetes por minuto. En palabras de nuestro c*oeter major* emèrit, Pepín Damian, «la Cordà en Paterna se entiende como un desafío del hombre con el fuego».

La pasión con la que se dispara en la Cordà es algo que atrapa y que llevamos dentro, nace y pasa de padres a hijos, de paterneros a foráneos. Y se trata de una actividad que ha de llevarse a cabo de manera minuciosa por los desafíos que supone y que los tiradores y tiradoras de Paterna realizan a través de su destreza, arte y habilidad.

Paterna tiene una Cordà con unas medidas de seguridad y una estructura organizativa tan evolucionadas que le han permitido la introducción de piezas pirotécnicas de gran calibre.

Mantener la calle Mayor constantemente cubierta por un manto de fuego. Un fuego que abriga a los participantes, que les exige una enorme concentración que va unido a la devoción de los paterneros por su seña de identidad. No es otra cosa que el reflejo del carácter de las gentes de un pueblo a través de la pasión por el cohete. Una seña de identidad y de unión de un pueblo. Un pueblo que, a pesar de crecer y evolucionar, continúa manteniendo sus tradiciones, respetando sus raíces, demostrándolo año tras año en el último domingo de agosto, víspera del día grande de Paterna: el día del Santísimo Cristo de la Fe.

Podemos afirmar con rotundidad que la Cordà de Paterna conforma uno de los espectáculos pirotécnicos más importantes de la Comunidad Valenciana, conocido en España e internacionalmente. A ello se une sus

característiques especials i la seua singularitat, que la fan diferent d'altres tipus de focs d'artifici, com un castell o una mascletada.

El correcte mecanisme i desenvolupament de la Cordà no depén de moments concrets i puntuals sinó del treball continuat al llarg de l'any per part de persones i d'entitats que dediquen gran part del seu temps al correcte desenvolupament d'aquest espectacle de foc. Amb això es treballa pel manteniment de la tradició, per la pervivència del ritual i de totes aquelles actuacions amb una forta càrrega simbòlica.

a) Protecció administrativa

Atesa la llarga tradició històrica de la Cordà de Paterna, aquesta ha patit alguns canvis quant a la subjecció a les normatives administratives sorgides en diferents etapes:

Dels clavaris a la Comissió de Festes Majors

Històricament, els clavaris eren els encarregats d'organitzar les festes majors, les quals se celebraven en honor del Santíssim Crist de la Fe i Sant Vicent Ferrer. Dins de les festes majors hi havia la celebració de la Cordà, en la qual tenien dret a participar i compartir l'honor de participar-hi amb familiars o amics.

La nostra Cordà ha patit algunes innovacions fins a la configuració actual, des que l'any 1956 es va canviar la configuració de la disparada per l'increment considerable de tiradors. Es va decidir posar fi al sistema de *bouet* (una fusta rectangular de 40 cm x 25 d'amplària, en què es carregava amb quatre files de peces) i substituir-lo per la col·locació de caixons.

Abans de l'assumpció de l'organització i la seguretat de la Cordà per part de l'Ajuntament, d'això s'encarregaven comissions de foc, que organitzaven tots els actes pirotècnics de les festes majors, inclosa la Cordà. Progressivament s'anirien configurant òrgans que suposen els antecedents de l'estructura organitzativa actual: Agrupació Local de la Cordà, Comissió Tècnica de la Cordà i altres entitats fins a arribar als nostres dies.

Consell Sectorial de la Cordà de Paterna

En sessió plenària de l'Ajuntament de Paterna de 25 de juny de 1998, es va aprovar la constitució del Consell Sectorial de la Cordà i el seu reglament intern, publicat en el *Butlletí Oficial de la Província* el 13 de gener de 1999: el Consell Sectorial de la Cordà té com a finalitat dur a terme la celebració anual de l'acte festivocultural denominat la Cordà, així com la resta d'actes pirotècnics amb participació ciutadana que es desenvolupen al municipi, organitzats o patrocinats per l'Ajuntament, juntament amb l'organització i la coordinació d'aquests esdeveniments amb tots els agents socials que hi participen.

També es tracta d'orientar, assessorar i formar tots aquells participants en els actes, per mitjà dels òrgans educatius creats a aquest efecte, així com acreditar-los com a consumidors reconeguts com a experts mitjançant els cursos formatius impartits, i col·laborar amb l'Àrea d'Indústria i Energia de la Delegació de Govern de València per a la participació, amb aquesta, en la realització dels cursos de responsables de grup de consumidors com a experts.

El Consell Sectorial de la Cordà posseeix una composició participativa que integra les diferents entitats representatives del municipi en les festes majors, així com els vocals electes pertanyents al grup de consumidors reconeguts com a experts del Consell Sectorial de la Cordà de Paterna, que habitualment participen en la Cordà. A més, podrà comptar amb fins a sis vocals membres permanents que, pels seus coneixements reconeguts en aquest sector, s'estime convenient.

Comissió de Formació

El Reglament del Consell Sectorial de la Cordà estableix les funcions següents:

a) Organitzar i impartir, en col·laboració amb l'Àrea d'Indústria i Energia de la Delegació de Govern de la Comunitat Valenciana, els cursos necessaris per a l'adquisició dels coneixements per a la formació de responsables de grup de consumidors reconeguts com a experts (RGCRE).

b) Organitzar i impartir els cursos per a l'adquisició dels coneixements establits en l'Ordre conjunta 1/2012, de 18 de gener, de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport i la Conselleria de Governació, per la qual es regula la formació dels consumidors reconeguts com a experts (CRE).

especiales características y su singularidad que la hace diferentes a otros tipos de fuegos de artificio, como un castillo o una mascletada.

Su correcto mecanismo y desarrollo no depende de momentos concretos y puntuales sino del trabajo continuado a lo largo del año por personas y entidades que dedican gran parte de su tiempo al correcto desarrollo de este espectáculo de fuego. Con ello se trabaja por el mantenimiento de la tradición, por la pervivencia del ritual y de todas aquellas actuaciones con una fuerte carga simbólica.

a) Protección administrativa

Dada la larga tradición histórica de la Cordà de Paterna, ha detentado algunos cambios en cuanto a la sujeción a las normativas administrativas surgidas en diferentes etapas:

De los clavarios a la Comisión de Fiestas Mayores

Históricamente los clavarios eran los encargados de organizar las fiestas mayores, las cuales se realizaban en honor del Santísimo Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer. Dentro de las fiestas mayores se encontraba la celebración de la Cordà en la cual tenían derecho a participar con un puesto en la misma pudiendo compartir el honor de participar con familiares o amigos.

Nuestra Cordà, ha sufrido algunas innovaciones hasta la configuración actual desde que en año 1956 se cambiara la configuración del disparo por el incremento considerable de tiradores. Se decidió finalizar el sistema de *bouet* (una madera rectangular de 40 cm. x 25 de ancho, donde se cargaba con cuatro filas de piezas), para modificarse por la colocación de cajones.

Antes de la asunción de la organización y seguridad de la Cordà por parte del Ayuntamiento esta se realizaba por comisiones de fuego con el fin de organizar todo los actos pirotécnicos de las fiestas mayores, incluyendo la Cordà. Progresivamente se irían configurando órganos que suponen los antecedentes de la actual estructura organizativa: Agrupación local de la Cordà, Comisión Técnica de la Cordà y otras entidades hasta llegar a nuestros días.

Consejo Sectorial de la Cordà de Paterna

En sesión plenaria del Ayuntamiento de Paterna el 25 de junio de 1998 aprobó la constitución del Consejo Sectorial de la Cordà y su reglamento interno, publicado en el *Boletín Oficial de la Provincia* el 13 de enero del 1999: El Consejo Sectorial de la Cordà, tiene por finalidad llevar a cabo la celebración anual del acto festivo-cultural denominado la Cordà, así como el resto de actos pirotécnicos con participación ciudadana que se desarrollen en el municipio, organizados o patrocinados por el Ayuntamiento, junto a su organización y coordinación con todos los agentes sociales que participan en dichos eventos.

También se trata de orientar, asesorar y formar a todos aquellos participantes en los actos, a través de los órganos educativos creados al efecto, así como acreditarlos como consumidores reconocidos como expertos a través de los cursos formativos impartidos, y colaborar con el área de Industria y Energía de la Delegación de Gobierno de Valencia para la participación, con esta en la realización de los cursos de responsables de grupo de consumidores como expertos.

El Consejo Sectorial de la Cordà posee una composición participativa integrando a las diferentes entidades representativas del municipio en las fiestas mayores, así como a los vocales electos pertenecientes al grupo de consumidores reconocidos como expertos del Consejo Sectorial de la Cordà de Paterna, que habitualmente participan en la Cordà. Además podrá contar con hasta seis vocales miembros permanentes que por sus conocimientos reconocidos en este sector se estime conveniente.

Comisión de Formación

Se establece en el Reglamento del Consejo Sectorial de la Cordà las siguientes funciones:

a) Organizar e impartir, en colaboración con el área de Industria y energía de la Delegación de Gobierno de la Comunitat Valenciana los cursos necesarios para la adquisición de los conocimientos para la formación de responsables de grupo de consumidores reconocidos como expertos (RGCRE).

b) Organizar e impartir los cursos para la adquisición de los conocimientos establecidos en la Orden conjunta 1/2012, de 18 de enero, de la Conselleria de Turismo, Cultura y Deporte y la Conselleria de Gobernación, por la que se regula la formación de los consumidores reconocidos como expertos (CRE).

c) Establir el calendari anual d'accions formatives.

d) Elaborar una memòria descriptiva de cada període formatiu.

e) Elaborar l'estudi, la planificació, l'actualització de comunicacions i la guia didàctica i de coneixements relacionada amb l'àrea que ens ocupa.

f) Col·laborar amb altres administracions, amb l'autorització prèvia de la corporació municipal, en la formació de CRE.

L'entitat formativa Consell Sectorial de la Cordà

El 14 de juny de 2012 es va signar el conveni de col·laboració amb la Generalitat Valenciana per a l'organització de cursos de formació dels denominats consumidors reconeguts com a experts i es va crear l'entitat formativa Consell Sectorial de la Cordà, entitat encarregada de formar els consumidors reconeguts com a experts que participen en els espectacles pirotècnics als quals fa referència la ITC.18 del Reglament d'articles pirotècnics i cartutxeria (d'ara en avant, Reglament), aprovat mitjançant el Reial decret 989/2015, de 30 d'octubre.

El grup CRE Consell Sectorial de la Cordà de Paterna

Les peculiaritats de la participació en l'espectacle pirotècnic van originar la necessitat de crear un grup de consumidors reconeguts com a experts en l'àmbit municipal, patrocinat i organitzat per l'Ajuntament de Paterna. D'aquesta manera, la participació ciutadana, representats per veïns, penyes de coets, comparses de moros i cristians, fallers, confrares entre altres.

Així, doncs, es crearia el grup de consumidors reconeguts com a Consell Sectorial la Cordà de Paterna, format pels citats en el paràgraf anterior i que hui dia té registrats quasi 3.000 integrants.

La plataforma municipal CRE

La necessitat de poder regular i organitzar d'una manera transparent i igualitària la participació en la Cordà obliga a crear una plataforma municipal CRE.

En aquest servei que ofereix l'Ajuntament de Paterna, els integrants del grup CRE poden comprovar si estan inclosos en la plataforma autonòmica, poden sol·licitar de manera oficial la seua participació, comprovar si han sigut seleccionats per a participar-hi, etc.

Comissió Tècnica de Seguretat

Aquesta comissió s'encarrega de la supervisió, l'actualització legislativa i les normes de seguretat dels actes de foc a Paterna.

Declaració de festivitat d'interés autonòmic

Resolució de data 11 d'abril de 2007. El 7 de novembre de 2006 es va tramitar, per registre general en la Conselleria de Turisme de la Generalitat Valenciana, la sol·licitud per a la declaració de la Cordà de Paterna com a festa d'interés turístic de la Comunitat Valenciana.

Aquesta declaració es va sol·licitar perquè a Paterna, des de temps immemorial, se celebra un acte basat en la pólvora (denominat Cordà), amb unes característiques úniques quant a l'organització i el desenvolupament. Aquesta sol·licitud va ser aprovada unànimement mitjançant acord plenari de 28 de setembre de 2006.

La defensa a Europa de la nostra tradició

El 19 de maig de 2009, Paterna es va convertir en ciutat capdavantera de les terres valencianes i va dur a terme diverses iniciatives per a defensar la seua tradició, per a la qual cosa va acudir fins i tot al Parlament Europeu, on va organitzar una exposició en què va oferir al món les característiques d'un espectacle segur i la força d'una tradició de marcat simbolisme que es manté fins al dia de hui.

Declaració de festivitat d'interés turístic nacional

Mitjançant la Resolució de 4 de maig de 2017, de la Secretaria d'Estat de Turisme, per la qual es concedeix el títol de festa d'interés turístic nacional a la festa de la Cordà de Paterna.

b) Agents i metodologia de transmissió

La transmissió dels valors amb els quals s'identifica la cultura del foc de Paterna es du a terme per mitjà de nombrosos actes que organitzen una sèrie d'entitats sota el paraigua institucional de l'Ajuntament de Paterna i que són les següents:

c) Establecer calendario anual de acciones formativas.

d) Realizar memoria descriptiva de cada periodo formativo.

e) Realizar estudio, planificación, actualización de comunicaciones, guía didáctica y conocimientos relacionada con el área que nos ocupa.

f) Colaborar con otras administraciones, previa autorización de la corporación municipal, en la formación de CRE.

La entidad formativa Consejo sectorial de la Cordà

El 14 de junio de 2012 se firmó el convenio de colaboración con la Generalitat Valenciana para la organización de cursos de formación de los denominados consumidores reconocidos como expertos, creándose la entidad formativa Consejo Sectorial de la Cordà, entidad encargada de formar a los consumidores reconocidos como expertos que participan en los espectáculos pirotécnicos a los que hace referencia la ITC.18 del Reglamento de artículos pirotécnicos y cartuchería (en adelante Reglamento), aprobado por Real decreto 989/2015, de 30 de octubre.

El grupo CRE consejo sectorial de la Cordà de Paterna

Las peculiaridades de la participación en el espectáculo pirotécnico originaron la necesidad de crear un grupo de consumidores reconocidos como expertos a nivel municipal, patrocinado y organizado por el Ayuntamiento de Paterna. De este modo la participación ciudadana, representados por vecinos, peñas de cohetes, comparsas de moros y cristianos, falleros, cofrades entre otros.

De esa forma, se crearía el grupo de consumidores reconocidos como Consejo Sectorial La Cordà de Paterna formado por los citados en el párrafo anterior teniendo registrados a fecha de hoy casi 3.000 integrantes.

La plataforma municipal CRE

La necesidad de poder regular y organizar de una manera transparente e igualitaria de la participación en la Cordà obliga a crear una plataforma municipal CRE.

En este servicio que ofrece el Ayuntamiento de Paterna, los integrantes del grupo CRE pueden comprobar si están incluidos en la plataforma autonómica, pueden solicitar de manera oficial su participación, comprobar si han sido seleccionados para participar, etc.

Comisión Técnica de Seguridad

Esta comisión se encarga de la supervisión, actualización legislativa y normas de seguridad de los actos de fuego en Paterna.

Declaración de festividad de interés autonómico

Resolución de fecha de 11 de abril de 2007. El 7 de noviembre de 2006 se tramitó por registro general en la Conselleria de Turisme de la Generalidad Valenciana, la solicitud para la declaración de la Cordà de Paterna como fiesta de interés turístico de la Comunitat Valenciana.

Dicha declaración se solicitó dado que en Paterna, desde tiempo inmemorial se realiza un acto basado en la pólvora (denominado Cordà), con características únicas en cuanto a organización y desarrollo. Esta solicitud fue aprobada unánimemente mediante acuerdo plenario de 28 de septiembre de 2006.

La defensa en Europa de nuestra tradición

En 19 de mayo de 2009 Paterna se convirtió en adalid de las tierras valencianas y llevó a cabo diversas iniciativas para defender su tradición, acudiendo incluso al Parlamento Europeo organizando una exposición en dicho lugar, ofreciendo al mundo las características de un espectáculo seguro y la fuerza de una tradición de marcado simbolismo que se mantiene hasta día de hoy.

Declaración de festividad de interés turístico nacional

Mediante la Resolución de 4 de mayo de 2017, de la Secretaría de Estado de Turismo, por la que se concede el título de fiesta de interés turístico nacional a la fiesta de l*a* Cordá de Paterna.

b) Agentes y metodología de transmisión

La transmisión de los valores con los que se identifica la cultura del fuego de Paterna, se lleva a cabo a través de numerosos actos organizados por una serie de entidades bajo el paraguas institucional del Ayuntamiento de Paterna y que son las siguientes:

– Federació Intercomparses
– Reial Confraria del Santíssim Crist de la Fe
– Federació Interpenyes
– Junta Local Fallera de Paterna
– Teixit social i veïnal de Paterna

La Cordà suposa la defensa d'unes tradicions per al poble de Paterna, es tracta d'un sentiment molt íntim i particular. I aconsegueix la seua expressió a través d'un conjunt d'actuacions dirigides a preservar un respecte per les tradicions que els paterners i les paterneres han canalitzat a través del foc i els diversos actes pirotècnics, la culminació dels quals és la Cordà.

Les entitats culturals, socials, festeres i els ciutadans van fer seu el compromís de dotar la Cordà d'una seguretat que fera d'aquesta una tradició que siga un exemple.

És el compromís d'un poble amb les seues arrels, amb la seua identitat. Un acte d'integració que no exclou els paterners d'adopció, sinó que els reconeix com una cosa important i seua.

Cada any s'experimenta un increment substancial de sol·licituds per a participar en l'acte; només des de l'any 1997, hem triplicat el nombre de participants.

Segons dades que consten en els arxius i documents d'antany, allà per l'any 1976 hi participaven 84 tiradors. Hem de pensar en el context temporal per a adonar-nos que la situació econòmica era diferent, l'acte l'organitzaven els clavaris i la participació municipal era residual.

També el volum d'artificis pirotècnics era molt inferior i les quantitats eren d'uns 15.000 coets, enfront dels quasi 80.000 de l'actualitat. De la mateixa manera, pensem en la quantitat de matèria reglamentada, que en l'actualitat supera la tona, per a adonar-nos de la necessitat de la regulació de l'acte.

c) Altres accions de salvaguarda

Aula cultural Espai Cultural

La divulgació de la cultura del foc des dels orígens d'aquesta a Paterna, així com la representació de la tradició oral coneguda.

Identificació de números Cordà d'interés turístic

Ubicació física en l'escenari de la Cordà de Paterna dels llocs on se situen els tiradors l'últim diumenge d'agost durant la celebració d'aquesta.

Divulgació de la tradició del foc en l'àmbit escolar (Escoleta del Foc)

Desenvolupament de plans de formació i divulgació de maneres correctes de manteniment de la cultura del foc en els centres escolars, mitjançant l'ensinistrament en tècniques segures d'ús d'artificis pirotècnics utilitzats en les manifestacions del foc a Paterna.

Web de la Cordà de Paterna

Eina en línia per als propòsits de divulgació de la cultura del foc des de l'aspecte global tant a escala municipal com nacional i internacional.

d) Identificació de riscos i diagnòstic

La cultura del foc a Paterna es troba molt arrelada, tant és així que, des que es té coneixement documentalment de la celebració de la Cordà de Paterna fins als nostres dies, se celebra tots els anys excepte en la Guerra Civil i ara amb la pandèmia de Covid-19.

Des que se celebra la Cordà de Paterna, aquesta s'ha anat adaptant i evolucionant a les normatives i les prescripcions socials que s'han anat imposant i, hui dia, és un espectacle pirotècnic únic segur amb una gran participació veïnal.

Els riscos que se sospesen que poden tindre una incidència en la celebració de la festa no són uns altres que aquells que puguen afectar la participació dels ciutadans en aquesta, per la qual cosa hem de continuar treballant a dotar la nostra festa més emblemàtica de les accions que es detallen en la fitxa, per a evitar que aquesta es devalue i passe a ser una cosa anecdòtica i no la senya d'identitat del poble de Paterna, com és en l'actualitat. No obstant això, l'interés pel manteniment de la cultura del foc i, en particular, de la Cordà de Paterna és incondicional. El suport

– Federación Intercomparsas
– Real Cofradía del Santísimo Cristo de la Fe.
– Federación Interpenyes.
– Junta Local Fallera de Paterna.
– Tejido social y vecinal de Paterna

La Cordà supone la defensa de unas tradiciones para el pueblo de Paterna, se trata de un sentimiento muy íntimo y particular. Y alcanza su expresión a través de un conjunto de actuaciones encaminadas a la preservación de un respeto por las tradiciones que los paterneros y paterneras han canalizado a través del fuego y los diversos actos pirotécnicos, siendo la Cordà su culminación.

Las entidades culturales, sociales, festeras y los ciudadanos hicieron suyo el compromiso de dotar a la Cordà de una seguridad que hiciera de esta una tradición que fuera un ejemplo.

Es el compromiso de un pueblo con sus raíces, con su identidad. Un acto de integración que no excluye a los paterneros de adopción sino que los reconoce como algo importante y suyo.

Cada año se experimenta un sustancial incremento de solicitudes para participar en el acto, solo desde el año 1997 hemos triplicado el número de participantes.

Según datos obrantes en los archivos y documentos de antaño, allá por el año 1976 participaban 84 tiradores. Hemos de pensar en el contexto temporal para darnos cuenta de que la situación económica era distinta, el acto lo organizaban los clavarios y la participación municipal era residual.

También el volumen de artificios pirotécnicos era muy inferior y las cantidades eran de unos 15.000 cohetes frente a los casi 80.000 de la actualidad. Del mismo modo, pensemos en la cantidad de materia reglamentada que en la actualidad supera la tonelada, para darnos cuenta de la necesidad de la regulación del acto.

c) Otras acciones de salvaguardia

Aula cultural Espai Cultural

La divulgación de la cultura del fuego desde los orígenes de esta en Paterna, así como la representación de la tradición oral conocida.

Identificación de números Cordà de interés turístico

Ubicación física en el escenario de la Cordà de Paterna de los puestos donde se sitúan los tiradores el último domingo de agosto durante la celebración de la misma.

Divulgación de la tradición del fuego a nivel escolar (Escoleta del Foc)

Desarrollo de planes de formación y divulgación de modos correctos de mantenimiento de la cultura del fuego en los centros escolares, mediante el adiestramiento en técnicas seguras de uso de artificios pirotécnicos utilizados en las manifestaciones del fuego en Paterna.

Web de la Cordà de Paterna

Herramienta en línea para los propósitos de divulgación de la cultura del fuego desde el aspecto global tanto a nivel municipal como a niveles nacionales e internacionales.

d) Identificación de riesgos y diagnóstico

La cultura del fuego en Paterna se encuentra muy arraigada, tanto es así que desde que se tiene conocimiento documentalmente de la celebración de la Cordà de Paterna hasta nuestros días, se viene celebrando todos los años salvo en la Guerra Civil y ahora con la pandemia de Covid 19.

Desde que se viene celebrando la Cordà de Paterna esta se ha ido adaptando y evolucionando a las normativas y prescripciones sociales que se han ido imponiendo, teniendo hoy en día un espectáculo pirotécnico único seguro con una gran participación vecinal.

Los riesgos que se sopesan que pudieran incidir en la celebración de la fiesta no son otros que aquellos que pudieran afectar a la participación de los ciudadanos en la misma, por lo que debemos seguir trabajando en dotar a nuestra fiesta más emblemática de aquellas acciones, que se detallan en la ficha, para evitar que esta se devalúe y pase a ser algo anecdótico y no la seña de identidad del pueblo de Paterna, como es en la actualidad. No obstante, el interés por el mantenimiento de la cultura del fuego y en particular de la Cordà de Paterna es incondicio-

i la implicació institucional, veïnal i festera ens fa ser optimistes quant als riscos.

El diagnòstic de la cultura del foc i, en particular, de la Cordà de Paterna és molt favorable; la participació, l'interés, el sentiment, l'orgull de sentir-la com a pròpia i part d'aquesta cultura del foc està molt arrelada en la gent de Paterna i dels ciutadans que venen a viure al municipi i és, a més, un element vehicular per a la integració de tots i totes en la vida de la comunitat.

e) Objectius, estratègies i accions que es proposen per a la salvaguarda

Desenvolupament del projecte de divulgació de la tradició i la cultura del foc

1. La defensa de la tradició basada en la seguretat

El Consell Sectorial, per mitjà de les seues comissions, ha treballat perquè la Cordà de Paterna i els espectacles relacionats amb el foc se celebren d'una manera segura.

El ban d'Alcaldia

L'Ajuntament informa, amb un ban dirigit als veïns de la zona de foc i dels voltants, que aquests carrers es consideren zona de risc i comunicarà les mesures d'autoprotecció que cal adoptar. Igualment, col·loca en la zona mateixa de llançament i els carrers adjacents (zona de risc) cartells informatius en aquest mateix sentit, dirigits a vianants i al públic que desitge acudir a contemplar l'acte.

El pla d'emergències i seguretat

El pla d'emergència té com a objecte planificar, en la mesura que siga possible, les actuacions que cal realitzar en cas que, durant la celebració de l'acte, es produïsca un accident que obligue a detindre'l i mobilitzar els mitjans d'emergència, amb la finalitat de minimitzar els efectes negatius de l'accident.

El protocol d'actuació policial

La Policia Local de Paterna, en l'actualitat, és un dels elements indispensables en l'organització de l'acte. Des de la seua completa integració en l'engranatge fester, a través de les comissions a aquest efecte, a la funció pròpiament dita en la seguretat d'aquest.

Aquest protocol s'adjunta a l'acta del post de comandament de la Cordà de Paterna, el qual, mitjançant el coordinador municipal d'emergències, el responsable de l'operatiu i tots els participants en l'acte, fa que la Cordà de Paterna adquirisca unes condicions d'organització i de seguretat exportable a altres actes de les mateixes característiques.

El post de comandament

Les funcions del post de comandament són:

– Avaluar immediatament l'emergència.

– Decidir sobre la interrupció o la parada definitiva de la Cordà.

– Donar les ordres oportunes perquè la interrupció o parada siga efectiva.

– Coordinar les funcions que siguen de la seua competència d'acord amb els plans d'emergència corresponents.

– Decidir sobre la represa de l'acte o suspensió definitiva.

La càrrega del camió

El matí del diumenge, a les 8 hores, es persona en les instal·lacions policials el camió amb el material pirotècnic, la Guàrdia Civil procedeix a inspeccionar-lo, així com les condicions del degut transport. Una vegada dona llum verda, es distribueixen en els caixons corresponents.

L'actuació prèvia a l'inici de la Cordà de Paterna

Suposa encaixar totes les mesures de seguretat i d'organització d'una manera metòdica i exacta des de l'evacuació de la zona de focs fins al començament de la Cordà.

Es comença amb l'evacuació de la zona de focs, des de les 00.00 hores ja no es pot accedir a la zona, només es permet l'entrada dels veïns que resideixen en el tram designat com a zona de focs. L'entrada de veïns es fa amb l'acompanyament d'agents de la Policia Local. Una vegada evacuada la zona, aquesta queda segellada i a punt per a la recepció del material pirotècnic.

nal. El apoyo e implicación institucional, vecinal y festero nos hace ser optimistas en cuanto a los riesgos.

El diagnóstico de la cultura del fuego y en particular de la Cordà de Paterna es muy favorable, la participación, el interés, el sentimiento, el orgullo de sentir como propia y parte de esa cultura del fuego está muy arraigada en las gentes de Paterna y de los ciudadanos que vienen a vivir al municipio siendo un elemento vehicular para la integración de todos/as en la vida de la comunidad.

e) Objetivos, estrategias y acciones propuestas para la salvaguarda

Desarrollo del proyecto divulgación de la tradición y la cultura del fuego

1. La defensa de la tradición basada en la seguridad

Desde el Consejo Sectorial, a través de sus comisiones se ha trabajado para que la Cordà de Paterna y los espectáculos relacionados con el fuego se haga de forma segura.

El bando de Alcaldía

El Ayuntamiento informa mediante bando, dirigido a los vecinos de la zona de fuego y alrededores, que esas calles se consideran zona de riesgo y se comunicarán las medidas de autoprotección a adoptar. Igualmente, coloca en la propia zona de lanzamiento y en las calles adyacentes (zona de riesgo), carteles informativos en ese mismo sentido, dirigidos a viandantes y al público que desee acudir a contemplar el acto.

El plan de emergencias y seguridad

El plan de emergencia tiene como objeto, planificar en lo posible las actuaciones a realizar en caso de que durante la celebración del acto se produzca un accidente que obligue a detenerlo y a movilizar los medios de emergencia, con el fin de minimizar los efectos negativos del accidente.

El protocolo de actuación policial

La Policía Local de Paterna, en la actualidad, es uno de los elementos indispensables en la organización de acto. Desde su completa integración en el engranaje festero, a través de las comisiones al efecto, a la función propiamente dicha en la seguridad del mismo.

Este protocolo se adjunta al acta del puesto de mando de la Cordà de Paterna el cúal a través del Coordinador municipal de emergencias, el responsable del operativo, y todos los participantes en el acto hacen que la Cordà de Paterna adquiera unas condiciones de organización y seguridad exportable a otros actos de iguales características.

El puesto de mando

Las funciones del puesto de mando son:

– Evaluar de inmediato la emergencia.

– Decidir sobre la interrupción o parada definitiva de la Cordà.

– Dar las órdenes oportunas para que la interrupción o parada sea efectiva.

– Coordinar las funciones que sean de su competencia de acuerdo con los correspondientes planes de emergencia.

– Decidir sobre la reanudación del acto o suspensión definitiva.

La carga del camión

La mañana del domingo a las 8 horas se persona en las instalaciones policiales el camión con el material pirotécnico, la Guardia Civil procede a su inspección y las condiciones del debido transporte. Una vez da luz verde se distribuyen en los correspondientes cajones.

La actuación previa al inicio de la Cordà de Paterna

Supone el encajar todas las medidas de seguridad y organización de una manera metódica y exacta desde la evacuación de la zona de fuegos hasta el comienzo de la Cordà.

Se comienza con la evacuación de la zona de fuegos, desde las 00.00 horas ya no se puede acceder a la zona, solo se permite el entrar a los vecinos que residen en el tramo designado como zona de fuegos. La entrada de vecinos se hace con el acompañamiento de agentes de la Policía Local. Una vez evacuada la zona esta queda sellada y lista para la recepción del material pirotécnico.

Assegurament i inspecció de la zona

Una vegada segellada la zona de focs, el coordinador municipal d'emergències, juntament amb els tècnics municipals, fa l'última inspecció de la zona de focs, les defenses contra el foc, els enreixats i altres elements de protecció dels immobles que es troben en la zona de focs.

El traslat i la distribució del material pirotècnic

Una vegada s'ha inspeccionat tot, se sol·licita l'eixida del camió amb el material pirotècnic, camió escortat per tres unitats policials que el traslladen per uns recorreguts establits. El recorregut es decideix, entre diverses opcions, en el mateix moment, per motius de seguretat, ja que s'està transportant més d'una tona de pólvora, la qual cosa requereix que s'extremen les mesures de seguretat.

L'acreditació dels tiradors

Els tiradors, els servidors i el personal de seguretat seleccionats per a l'esdeveniment podran accedir, a partir de les 00.30 hores, a la zona destinada per a ells al carrer Sant Antoni, tram comprés entre els carrers Tinent Alfonso i Sant Salvador.

A la zona de seguretat assignada a ells podran accedir també altres persones majors d'edat, anomenats *ajudants de carassetes*, per a tasques d'ajuda en la vestimenta i el precinte, de la qual es retiraran una vegada finalitzada la seua tasca.

A l'ordre del coeter major, l'accés als respectius llocs de tirada es farà de manera ordenada una vegada finalitzada íntegrament la descàrrega del camió.

Tots ells han de portar obligatòriament un braçalet que identifica els llocs respectius i han de conéixer els riscos, les mesures de seguretat aplicables, la indumentària que cal utilitzar i la circumstància que l'accés a l'itinerari suposa un risc per la mena d'artificis que s'hi utilitzen; sense això, la Policia Local i Protecció Civil no permetran l'accés a la zona de focs.

Els braçalets identificatius seran lluminosos amb un xip que identifica el portador d'aquest segons la relació establida en l'assignació de llocs. Hauran de passar per un lloc habilitat, lloc de control, on seran identificats com a personal autoritzat per a participar en la Cordà. Els colors dels braçalets seran els següents: roig (tiradors), verd (seguretat) i blau (Policia). Els braçalets disposaran d'un dispositiu que, si el portador el prem, activa una llum intermitent que indicarà que el portador necessita auxili.

El ritual de la Cordà

Es tocarà la corneta al llarg del carrer Major (zona de focs).

S'encén la bengala verda i s'inicia el recorregut pel carrer, anada i tornada, i, en tornar al centre del carrer, s'encén la traca. Ningú ha de traure cap coet fins que no haja passat la traca.

Els llocs normals comencen amb un caixó, que serà atés per dos tiradors, un trau i l'altre crema; els altres quatre tiradors (de dos en dos) estaran vigilant la resta de caixons, que s'aniran obrint a mesura que l'anterior estiga buit.

Els caixons de X (femelletes) esperaran que hagen passat deu minuts del començament de la Cordà per a començar a disparar.

Els caixons de A (arrossegadors) esperaran que hagen passat quinze minuts del començament de la Cordà per a començar a disparar.

Quan passe la bengala roja, tots els coets que queden han de ser cremats, amb independència que en siguen pocs o molts, no poden quedar coets sense cremar a esquena dels portadors de les bengales roges.

Una vegada apagada la Cordà i enceses les llums, els tiradors que ocupen els llocs 1 a 5 i 30 a 35 s'han de col·locar en les entrades del carrer Major per a impedir l'entrada d'espectadors fins que el carrer estiga segur. La resta dels tiradors han de depositar els caixons buits en el centre de la calçada i impedir l'eixida dels veïns de les seues cases, fins que acabe la revisió dels artificis pirotècnics fallits.

Si, durant el transcurs de la Cordà, s'encenen les llums del carrer Major, tots els tiradors han de deixar de traure coets per a permetre que la cordà s'apague. Els tiradors dels llocs 1 a 5 i 26 a 30 s'han de col·locar en les entrades del carrer Major per a impedir que passen persones no autoritzades; la resta de tiradors han de retirar els caixons i col·locar-los perfectament tancats sobre les voreres per tal de buidar la

Aseguramiento e inspección de la zona

Una vez sellada la zona de fuegos el coordinador municipal de emergencias con los técnicos municipales realiza la última inspección de la zona de fuegos, defensas frente al fuego, enrejados y otros elementos de protección de los inmuebles que se encuentran en la zona de fuegos.

El traslado y distribución del material pirotécnico

Una vez todo inspeccionado se solicita la salida del camión con el material pirotécnico, camión escoltado por tres unidades policiales que trasladan al mismo por recorridos establecidos, recorrido que entre varias opciones se decide en el mismo momento por motivos de seguridad, estamos transportando más de una tonelada de pólvora lo que requiere que extremen las medidas de seguridad.

La acreditación de los tiradores

Los tiradores, servidores y personal de seguridad seleccionados para el evento, podrán acceder, a partir de las 00.30 horas a la zona para ellos destinada en la calle San Antonio, tramo comprendido entre la calle Teniente Alfonso y calle San Salvador.

A la zona de seguridad a ellos asignada podrán acceder otras personas mayores de edad para labores de ayuda en la vestimenta y precinto, de la que se retirarán una vez finalizada su tarea, llamados a*judants de carasetes.*

Previa orden del *coeter major*, el acceso a sus respectivos puestos de tirada, se realizará de manera ordenada una vez finalizada en su totalidad la descarga del camión.

Todos ellos portarán de manera obligada un brazalete que identifica sus respectivos puestos, deben conocer los riesgos, las medidas de seguridad aplicables, indumentaria a utilizar, y la circunstancia de que el acceso al itinerario supone un riesgo por el tipo de artificios utilizados, sin todo lo cual la Policía Local y Protección Civil no permitirán el acceso a la zona de fuegos.

Los brazaletes identificativos serán luminosos con un chip que identifica al portador de este según relación establecida en la asignación de puestos. Deberán pasar por un lugar habilitado, puesto de control, donde serán identificados como personal autorizado para participar en la Cordà. Los colores de los brazaletes serán los siguientes: rojo (tiradores), verde (seguridad), azul (policía). Los brazaletes dispondrán de un dispositivo que al pulsarlo el portador se activará una luz en intermitencia señalando que el portador necesita auxilio.

El ritual de la Cordà

Se tocará la corneta a lo largo de la calle Mayor (zona de fuegos).

Se enciende la bengala verde iniciando el recorrido por la calle, ida y vuelta, al regresar hasta el centro de la calle, se encenderá la traca. Nadie debe sacar cohete alguno hasta que no haya pasado la traca.

Los puestos normales comienzan con un cajón, que será atendido por dos tiradores, uno saca y el otro quema, los otros cuatro tiradores (de dos en dos) estarán vigilando los cajones restantes que se irán abriendo a medida que el anterior esté vacío.

Los cajones de X (femelletes) esperarán a que hayan pasado diez minutos del comienzo de la Cordá para empezar a disparar.

Los cajones de A (arrastradores), esperarán a que hayan pasado quince minutos del comienzo de la Cordá para empezar a disparar.

Cuando pase la bengala roja, todos los cohetes que queden deben ser quemados, con independencia de que sean pocos o muchos, no pueden quedar cohetes sin quemar a espaldas de los portadores de las bengalas rojas.

Una vez apagada la Cordà y encendidas las luces, los tiradores que ocupen los puestos uno a cinco y treinta a treinta y cinco, se colocarán en las entradas de la calle Mayor impidiendo a entrada de espectadores hasta que la calle está segura. El resto de los tiradores, depositarán los cajones vacíos en el centro de la calzada e impedirán la salida de los vecinos de sus casas, hasta la revisión de los artificios pirotécnicos fallidos finalice.

Si durante el transcurso de la Cordà, se encendieran las luces de la calle Mayor, todos los tiradores dejarán de sacar cohetes, permitiendo que la Cordà se apague. Los tiradores de los puestos uno a cinco y veintiséis a treinta, se colocarán en las entradas de la calle Mayor, impidiendo el paso a personas no autorizadas, mientras que el resto de tiradores, retirarán los cajones y los colocarán perfectamente cerrados sobre las

calçada i permetre el pas de vehicles d'emergència. La Cordà es reprendrà (si així es decideix) quan ho ordene el responsable de seguretat del post de comandament avançat.

Balanç i conclusió post de comandament

És molt important la valoració, el balanç i les conclusions del post de comandament. En l'acta s'han de reflectir totes les circumstàncies que ocorren en la Cordà susceptibles de millora o d'anàlisi, tant per la Comissió Tècnica de Seguretat, com pel Departament d'Actes i Emergències de la Policia Local de Paterna. Totes aquestes incidències es posen en comú, es busca per què s'han produït i es donen opcions i alternatives de solució.

8. Valoració i justificació de la declaració

En són molts els motius que ens condueixen a aquesta sol·licitud, des de tots els àmbits i perspectives: social, festiva, històrica…

I és que la Cordà de Paterna integra, des de temps immemorial, tots els veïns de la vila, bé amb la seua participació directa en la Cordà de cada any, com en tota la cultura del foc i altres actes pirotècnics que congrega aquesta celebració i que, en els diversos epígrafs, apareixen detallats en altres apartats d'aquesta fitxa.

A la importància que li dona el fet que se celebre de manera ininterrompuda almenys des del segle XIX (exceptuant ajornaments per circumstàncies excepcionals), se suma el creixement progressiu de la festa, fruit de l'addició d'esdeveniments relacionats amb la pólvora, així com del treball i de la unió de diversos sectors de la societat paternera.

En les últimes dècades, l'organització perfecta, sempre a la recerca de l'espectacularitat i la seguretat, ha portat a ser admirada internacionalment, així com a rebre distincions com la de festa d'interés turístic autonòmic en 2007 i festa d'interés turístic nacional en 2017.

No obstant això, considerem que hem de continuar treballant a implementar tots aquells elements que enriquisquen la nostra cultura i les nostres tradicions i, per això, sol·licitem la declaració de bé cultural immaterial, ja que considerem que això és fonamental per a continuar enriquint el nostre patrimoni per mitjà del rigor, el treball i la dedicació a una festa tan emblemàtica en les nostres terres valencianes.

9. Documentació associada

a) Documental

Referències aparegudes en documentació municipal (llibres d'actes municipals), premsa, llibres de festes, etc.

Legislació

– Directiva 2006/123/CE, de 12 de desembre de 2006, del Parlament i Consell d'Europa, transposada a Espanya mitjançant la Llei 17/2009, de 23 de novembre.

– Directiva 2007/23/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 23 de maig de 2007, sobre la posada en el mercat d'articles pirotècnics.

– RD 989/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el Reglament d'articles pirotècnics i cartutxeria.

– Decret 19/2011, de 4 de març, del Consell de la Generalitat Valenciana, pel qual es reconeix el caràcter religiós, cultural i tradicional de les manifestacions festives celebrades a la Comunitat Valenciana.

– Ordre conjunta 1/2012, de 18 de gener, de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport i de la Conselleria de Governació, per la qual es regula la formació per a l'obtenció del carnet destinat als consumidors reconeguts com a experts.

– Reial decret 989/2015, de 30 d'octubre, Reglament d'articles pirotècnics i cartutxeria.

Pàgines web

– http://www.piroart.com/

– http://noticias.juridicas.com/articulos/10-Derecho-Comunitario/

– http://www.gov.gva.es/web/seguridad/formacioncre

– Enllaç de registre de marca:

http://www.oepm.es/es/signos_distintivos/resultados_expediente.html?mod=m&exp=4058093&bis=

b) Bibliogràfica

– Segura, Camilo – Gámez, Félix, *La Cordà de Paterna. Arte y pasión de un pueblo*, Federació d'Interpenyes de Paterna, 2011.

aceras, despejando la calzada con el fin de permitir el paso de vehículos de emergencia. La Cordà se reanudará (si así se decide), cuando lo ordene el responsable de seguridad situado en el puesto de mando avanzado.

Balance y conclusión puesto de mando

Es muy importante la valoración, balance y conclusiones del puesto de mando. En el acta se deben de reflejar todas las circunstancias que ocurren en la Cordà susceptibles de mejora o de análisis tanto por la comisión técnica de seguridad, como por el departamento de actos y emergencias de la Policía Local de Paterna. Todas estas incidencias se ponen en común, se buscan el porqué se han dado y se dan opciones y alternativas de solución.

8. Valoración y justificación de la declaración

Múltiples son los motivos que nos conducen a la presente solicitud, desde todos los ámbitos y perspectivas: social, festiva, histórica…

Y es que la Cordà de Paterna integra desde tiempo inmemorial a todos los vecinos de la Villa, bien desde su participación directa en la Cordá de cada año como en toda la cultura del fuego y demás actos pirotécnicos que congrega su celebración y que, en los diversos epígrafes, aparecen relacionados en otros apartados de esta ficha.

A la importancia que le da su celebración ininterrumpida al menos desde el siglo XIX (exceptuando aplazamientos por circunstancias excepcionales), se suma su progresivo crecimiento, fruto de la adición de eventos relacionados con la pólvora como del trabajo y unión de diversos sectores de la sociedad paternera.

En las últimas décadas su perfecta organización, siempre en busca de la espectacularidad y la seguridad, ha llevado a ser admirada internacionalmente, así como a recibir distinciones como la de fiesta de interés turístico autonómico en 2007 y fiesta de interés turístico nacional en 2017.

No obstante, consideramos que debemos continuar trabajando en implementar todo aquellos elementos que enriquezcan nuestra cultura y nuestras tradiciones y por ello solicitamos la declaración de bien cultural inmaterial, considerándolo fundamental para continuar enriqueciendo nuestro patrimonio a través del rigor, el trabajo y la dedicación a una fiesta tan emblemática en nuestras tierras valencianas.

9. Documentación asociada

a) Documental

Referencias aparecidas en documentación municipal (libros de actas municipales), prensa, libros de fiestas, etc.

Legislación.

– Directiva 2006/123/CE, de 12 de diciembre de 2006, del Parlamento y Consejo de Europa, transpuesta en España mediante la Ley 17/2009, de 23 de noviembre.

– Directiva 2007/23/CE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 23 de mayo de 2007, sobre la puesta en el mercado de artículos pirotécnicos.

– RD 989/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el Reglamento de artículos pirotécnicos y cartuchería.

– Decreto 19/2011, de 4 de marzo, del Consell de la Generalitat Valenciana, por el que se reconoce el carácter religioso, cultural y tradicional de las manifestaciones festivas celebradas en la Comunidad Valenciana.

– Orden conjunta 1/2012, de 18 de enero, de la Conselleria de Turismo, Cultura y Deporte y de la Conselleria de Gobernación, por la que se regula la formación para la obtención del carné destinado a los consumidores reconocidos como expertos.

– Real decreto 989/2015, de 30 de octubre, Reglamento de artículos pirotécnicos y cartuchería.

Páginas web

– http://www.piroart.com/

– http://noticias.juridicas.com/articulos/10-Derecho-Comunitario/

– http://www.gov.gva.es/web/seguridad/formacioncre

– Enlace de registro de marca:

http://www.oepm.es/es/signos_distintivos/resultados_expediente.html?mod=M&exp=4058093&bis=

b) Bibliográfica

– Camilo Segura y Félix Gámez: *La Cordà de Paterna. Arte y pasión de un pueblo,* Federació d'Interpenyes de Paterna, 2011.

– Segura, Camilo, *La Cordà de Paterna. El patrimonio de un pueblo*, Ajuntament de Paterna, 2018.

– Arxiu Municipal de Paterna, llibres de festes majors de Paterna. 1925-2020.

– Segura, Camilo, *Fiesta y tradición en Paterna. La devoción al Stmo. Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer*.

– Castellano, Andrés, *Historias de la traca*, 2001.

– Ponce, Carlos, Damián Polo, José i Comissió Tècnica de la Cordà, *Propuesta para la solicitud de la Cordà como fiesta de interés turístico nacional*.

10. Informació tècnica

a) Investigadors

Camilo Segura Artiaga, cronista oficial de la vila,

Félix Gámez García, tècnic de l'Arxiu Municipal de Paterna.

b) Informants

Responsables d'entitats i associacions culturals, festives i religioses participants en la festa

Membres dels antics clavaris

Components de la Comissió Tècnica del Consell Sectorial de la Cordà

Forces i Cossos de Seguretat

Col·lectius i penyes de tiradors i tiradores

Ajuntament de Paterna

c) Data

2020-2021

11. Documents complementaris

a) Garantia de compliment de la legislació vigent en matèria de drets humans, animals i mediambientals

Legislació. L'evolució de la llei fins a arribar a la normativa actual.

Després de l'entrada en vigor, primer, del Reial decret 563/2010, de 7 de maig, pel qual es va aprovar el Reglament d'articles pirotècnics i cartutxeria (RAPYC), modificat per l'RD 1335/2012, de 21 de setembre, aquest, al seu torn, modificat pel Reial decret 989/2015, de 30 d'octubre, es va plantejar l'adequació dels aspectes organitzatius de la Cordà a aquests.

L'aplicació del Reial decret 989/2015 actual i de la Instrucció tècnica complementària (ITC 18), continguda en aquest, parla de les manifestacions històriques, deixa el reconeixement i la regulació a les comunitats autònomes i estableix les figures següents:

– Responsable de grup de consumidors com a experts (RGCRE)

– Grup de consumidors com a experts (GCRE)

– Consumidors reconeguts com a experts (CRE)

Normativa europea

Directiva 2007/23/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 23 de maig de 2007, sobre la posada en el mercat d'articles pirotècnics.

RD 563/2010, de 7 de maig, pel qual s'aprova el Reglament d'articles pirotècnics i cartutxeria.

Decret 19/2011, de 4 de març, del Consell de la Generalitat Valenciana, pel qual es reconeix el caràcter religiós, cultural i tradicional de les manifestacions festives celebrades a la Comunitat Valenciana.

Ordre conjunta 1/2012, de 18 de gener, de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport i de la Conselleria de Governació, per la qual es regula la formació per a l'obtenció del carnet destinat als consumidors reconeguts com a experts.

Directiva 2013/29/UE, de 12 de desembre de 2006, del Parlament i Consell d'Europa, sobre l'harmonització de les legislacions dels estats membres en matèria de comercialització d'articles pirotècnics.

Reial decret 989/2015, de 30 d'octubre, Reglament d'articles pirotècnics i cartutxeria. Constitueix la normativa estatal de referència per a la celebració d'activitats pirotècniques. La Cordà es regeix pel Reglament en general, i per la Instrucció tècnica complementària ITC 18, Manifestacions festives religioses, culturals i tradicionals.

Normativa autonòmica

El Decret 19/2011, de 4 de març, del Consell, pel qual es reconeix el caràcter religiós, cultural o tradicional de les manifestacions festives celebrades a la Comunitat Valenciana en les quals s'utilitzen artificis

– Camilo Segura: *La Cordà de Paterna. El patrimonio de un pueblo*, Ayuntamiento de Paterna, 2018.

– Archivo Municipal de Paterna, libros de fiestas mayores de Paterna. 1925-2020.

– Camilo Segura, *Fiesta y tradición en Paterna. La devoción al Stmo. Cristo de la Fe y San Vicente Ferrer.*

– Andres Castellano, *Historias de la traca*, 2001.

– Ponce, Carlos, Damián Polo, José y Comisión Técnica de la Cordá. *Propuesta para la solicitud de la Cordà como fiesta de interés turístico nacional.*

10. Información técnica

a) Investigadores

Camilo Segura Artiaga, cronista oficial de la villa,

Félix Gámez García, técnico del Archivo Municipal de Paterna.

b) Informantes

Responsables de entidades y asociaciones culturales, festivas y religiosas participantes en la fiesta.

Miembros de las antiguas clavarias.

Componentes de la Comisión técnica del Consejo Sectorial de la Cordà.

Fuerzas y Cuerpos de Seguridad.

Colectivos y peñas de tiradores y tiradoras

Ayuntamiento de Paterna

c) Fecha

2020-2021

11. Documentos complementarios

a) Garantía de cumplimiento de la legislación vigente en materia de derechos humanos, animales y medioambientales

Legislación. La evolución de la ley hasta llegar a la normativa actual

Después de la entrada en vigor primero del Real decreto 563/2010 de 07 de mayo por el que se aprobó el Reglamento de Artículos Pirotécnicos y Cartuchería (RAPYC), siendo modificado por el RD 1335/2012, de 21 de septiembre, este a su vez fue modificado por el Real decreto 989/2015, de 30 de octubre, se planteó la adecuación de los aspectos organizativos de la Cordà a estos.

La aplicación del Real decreto 989/2015 actual y de la Instrucción técnica complementaria (ITC 18), que contiene en el mismo, habla de las manifestaciones históricas deja su reconocimiento y regulación a las comunidades autónomas, y se establecen las figuras:

– Responsable de grupo de consumidores como expertos (RGCRE)

– Grupo de consumidores como expertos (GCRE).

– Consumidores reconocidos como expertos, (CRE).

Normativa europea

Directiva 2007/23/CE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 23 de mayo de 2007, sobre la puesta en el mercado de artículos pirotécnicos.

RD 563/2010, de 07 de mayo, por el que se aprueba el Reglamento de artículos pirotécnicos y cartuchería.

Decreto 19/2011, de 4 de marzo, del Consell de la Generalitat Valenciana, por el que se reconoce el carácter religioso, cultural y tradicional de las manifestaciones festivas celebradas en la Comunidad Valenciana.

Orden conjunta 1/2012, de 18 de enero, de la Conselleria de Turismo, Cultura y Deporte y de la Conselleria de Gobernación, por la que se regula la formación para la obtención del carné destinado a los Consumidores Reconocidos como Expertos.

Directiva 2013/29/UE, de 12 de diciembre de 2006, del Parlamento y Consejo de Europa sobre la armonización de las legislaciones de los estados miembros en materia de comercialización de artículos pirotécnicos.

Real decreto 989/2015, de 30 de octubre, Reglamento de artículos pirotécnicos y cartuchería. Constituye la normativa estatal de referencia para la realización de actividades pirotécnicas. La Cordà, se rige por el Reglamento en lo general, y por su Instrucción técnica complementaria ITC 18, Manifestaciones festivas religiosas, culturales y tradicionales.

Normativa autonómica

El Decreto 19/2011, de 4 de marzo, del Consell, por el que se reconoce el carácter religioso, cultural o tradicional de las manifestaciones festivas celebradas en la Comunitat Valenciana en las que se utilizan

de pirotècnia. Complementa el Reglament estatal en aquells aspectes la competència dels quals correspon desenvolupar a les comunitats autònomes.

Reconeix el caràcter religiós, cultural o tradicional de totes i cada una de les manifestacions festives celebrades a la Comunitat Valenciana, de manera que considera el territori valencià com a àrea global d'aplicació de l'excepcionalitat indicada en la ITC 18 del Reglament.

Regula la disminució de les edats mínimes d'ús de determinats artificis pirotècnics, en determinades situacions.

L'Ordre conjunta 1/2012, de 18 de gener, de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport i la Conselleria de Governació, regula aquells aspectes relacionats amb les condicions, els requisits i la formació dels consumidors reconeguts com a experts (CRE).

La ITC 18 i la seua aplicació a Paterna

Naturalesa de l'acte. La Cordà de Paterna pertany a la classe d'actes pirotècnics comunament denominats modalitat cordà, en què s'empren artificis pirotècnics de vol lliure amb desplaçament erràtic, tant amb marcatge com sense marcatge CE.

Reconeixement del caràcter cultural i tradicional

La Cordà està reconeguda com a manifestació cultural i tradicional, segons l'article 2.2 i l'article 5.1 del Decret 19/2011, de 4 de març, del Consell, pel qual es reconeix el caràcter religiós, cultural o tradicional de les manifestacions festives celebrades a la Comunitat Valenciana en les quals s'utilitzen artificis de pirotècnia.

També està reconeguda com a festivitat d'interés turístic nacional mitjançant la Resolució de 4 de maig de 2017, de la Secretaria d'Estat de Turisme, per la qual es concedeix el títol de festa d'interés turístic nacional a la festa la Cordà de Paterna, Paterna (València).

b) Acceptació majoritària de la comunitat perquè la manifestació es declare patrimoni cultural immaterial

La sol·licitud de declaració de patrimoni cultural valencià ha comptat amb el suport unànime i majoritari de tots i cada un dels sectors implicats en la festa, que, al seu torn, compten amb el suport institucional de l'Ajuntament de Paterna.

artificios de pirotecnia, Complementa al Reglamento estatal en aquellos aspectos cuya competencia corresponde desarrollar a las comunidades autónomas.

Reconoce del carácter religioso, cultural o tradicional, de todas y cada una de las manifestaciones festivas celebradas en la Comunidad Valenciana, de tal forma que considera el territorio valenciano como área global de aplicación de la excepcionalidad indicada en la ITC 18 del Reglamento.

Regula la disminución de las edades mínimas de uso de determinados artificios pirotécnicos, en determinadas situaciones.

La Orden conjunta 1/2012, de 18 de enero, de la Conselleria de Turismo, Cultura y Deporte y la Conselleria de Gobernación, regula aquellos aspectos relacionados con las condiciones, requisitos y la formación de los consumidores reconocidos como expertos (CRE).

La ITC 18 y su aplicación en Paterna

Naturaleza del acto la Cordà de Paterna pertenece al tipo de actos pirotécnicos comúnmente denominados modalidad cordà, en el que se emplean artificios pirotécnicos de vuelo libre con desplazamiento errático, tanto con marcado cómo sin marcado CE.

Reconocimiento del carácter cultural y tradicional

La Cordà está reconocida como manifestación cultural y tradicional, según el artículo 2.2 y el artículo 5.1 del Decreto 19/2011, de 4 de marzo, del Consell, por el que se reconoce el carácter religioso, cultural o tradicional de las manifestaciones festivas celebradas en la Comunitat Valenciana en las que se utilizan artificios de pirotecnia.

También está reconocida como festividad de interés turístico nacional mediante Resolución de 4 de mayo de 2017, de la Secretaría de Estado de Turismo, por la que se concede el título de fiesta de interés turístico nacional a la fiesta de la Cordà de Paterna, Paterna (Valencia).

b) Aceptación mayoritaria de la comunidad para que la manifestación se declare patrimonio cultural inmaterial

La solicitud de declaración de patrimonio cultural valenciano ha contado con el respaldo unánime y mayoritario de todos y cada uno de los sectores implicados en la fiesta que, a su vez, cuentan con el respaldo institucional del Ayuntamiento de Paterna.